



ODKRYWAM –
DOŚWIADCZAM –
TWORZĘ

MARZENA
KĘDRA

Program nauczania edukacji wczesnoszkolnej w szkole podstawowej

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

WARSZAWA 2019

Redakcja merytoryczna – Agnieszka Karczewska-Gzik
Recenzja merytoryczna – dr Anna Kienig
dr hab. Małgorzata Głowska-Sołdatow
Agnieszka Ratajczak-Mucharska
dr Beata Rola

Redakcja językowa i korekta – Editio

Projekt graficzny i projekt okładki – Editio

Skład i redakcja techniczna – Editio

Warszawa 2019
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	5
II. Cele ogólne i szczegółowe	9
III. Treści kształcenia i oczekiwane osiągnięcia	12
IV. Organizacja warunków i sposób realizacji kształcenia	52
V. Metody, techniki i formy pracy	56
VI. Rozwój kompetencji kluczowych i ich przydatność na rynku pracy	63
VII. Ocenianie osiągnięć uczniów	64
VIII. Ewaluacja programu	67
Bibliografia	68

I. WSTĘP

Są takie idee w edukacji, które nie ulegają przedawnieniu mimo zmieniających się realiów szkolnych – także w edukacji wczesnoszkolnej. Należy do nich koncepcja wielokierunkowej aktywizacji dziecka R. Więckowskiego wraz z szeroko ujętym konstruktywizmem (Marek, 2013: 69) – respektowaniem w procesie nauczania indywidualnych strategii uczenia się.

Tezy dydaktyki konstruktywistycznej argumentuje D. Klus-Stańska (Klus-Stańska, 2010: 326–327):

- dydaktyka zorientowana na rozwój kompetencji dialogowych i dostarczenie uczniom okazji do konstruowania znaczeń złożonych, dialogicznie otwartych, elastycznych poszukuje okazji sprzyjających zderzeniu perspektyw, strategii działania, stanowisk, punktów widzenia;
- uczenie się nie polega na przyswajaniu cudzych pojęć, ale na społecznym konstruowaniu znaczeń. Teza ta ma swoje przełożenie zarówno na myślenie o zasobach wiedzy, jak i kompetencjach dialogowych, które temu negocjowaniu znaczeń służą.

Zgodnie z założeniami konstruktywizmu nauczanie przez rozwiązywanie problemów pozwala najlepiej przygotować dzieci do aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa we współczesnym życiu społecznym. Konstruktywistyczne kształcenie zasadniczo zmienia relacje w układzie uczeń–nauczyciel. To nauczyciel aranżuje sytuacje dydaktyczne wzbudzające ciekawość poznawczą, która inspiruje uczniów do podejmowania określonych działań badawczych (Kryk, 2009: 86). Konstruktywistyczny model kształcenia stawia przed nauczycielem zadanie zastosowania takiego organizowania aktywności dzieci, aby w jak najszerszym wymiarze mogły uczyć się one od siebie. Dlatego nauczyciel:

- zamiast przekazywać wiedzę – pomaga ją dziecku odkryć;
- zamiast prowadzić dziecko – towarzyszy mu;
- zamiast wydawać polecenia – jest opiekunem;
- zamiast ukazywać fakty – wskazuje procesy;
- zamiast zadawać pytania – zachęca dzieci do poszukiwania pytań i odpowiedzi na nie (Zbróg, Kaleta-Witusiak, Walasek-Jarosz, 2013: 151).

Dopełnieniem są również freinetowskie techniki pracy, które R. Więckowski promował poprzez poszukiwanie najbardziej optymalnych rozwiązań edukacyjnych, a których popularność, wynikająca z oczekiwanej efektywności, nie słabnie do dzisiaj (tamże: 69). Freinet jest zdecydowanym przeciwnikiem „szkoły transmisyjnej”, a powtarzające się często w jego pismach określenia, takie jak „swobodny”, „naturalny”, „ekspresyjny”, są wyrazem przeciwstawiania się i buntu przeciw metodom takiej szkoły.

Nadrzędnym celem wychowania i nauczania jest – zdaniem Celestyna Freineta – rozwijanie pełnej, jak najwszechstronniej rozwiniętej osobowości dziecka. „To, co najważniejsze, to ukształtowanie człowieka jutra, moralnego, uspołecznionego pracownika, świadomego swych praw i obowiązków i dostatecznie odważnego, by je wypełniać, wychowanie dziecka na człowieka inteligentnego, badacza, twórcę, matematyka, muzyka, artystę” (Freinet, 1976: 247–248).

Dla spełnienia tego nadrzędnego celu niezbędne są – według Freineta – następujące warunki:

- współdziałanie nauczyciela z uczniami i uczniów między sobą w obrębie społeczności, której każdy służy i z której usług sam korzysta;
- prawidłowe układanie stosunków w klasie, opartych na szacunku dla dziecka, dla jego swobodnej ekspresji i twórczej ciekawości;
- bliska współpraca z najbliższym środowiskiem przyrodniczym i społecznym, a także z innymi szkołami;
- uzasadnione umotywowanie wysiłków, jakie dziecko podejmuje, i stwarzanie mu poczucia bezpieczeństwa;
- posługiwanie się nowoczesnymi narzędziami i technikami.

Założenia pedagogiczne Freineta wynikały z potrzeby i konieczności stworzenia dzieciom takich warunków wychowania, które najpełniej i najwszechstronniej rozwijałyby ich osobowość dzięki ich samodzielnej aktywności, w której pierwszorzędne miejsce zajmują różnorodne formy swobodnej ekspresji, stanowiące wyraz doświadczeń, przeżyć i myśli związanych z otaczającym środowiskiem.

Z wymienionych założeń wynikają działania, które wyznaczają kierunki oddziaływania na proces kształcenia opisany w programie nauczania:

- urzeczywistnienie w praktyce szkolnej postulatu intensyfikacji, organizowanie działań edukacyjnych uwzględniających różnice indywidualne występujące pomiędzy poszczególnymi uczniami w klasie szkolnej;
- systematyczne wzrastanie, pojawianie się prostych, a później bardziej skomplikowanych umiejętności we wszystkich obszarach rozwoju: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym.
- uwzględnienie różnic indywidualnych, jakie występują pomiędzy dziećmi, wraz z dostosowaniem pracy zróżnicowanej pod kątem możliwości poszczególnych uczniów;
- integracja treści wraz z integracją organizacyjną pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- rozwijanie zainteresowań, wyrównywanie opóźnień w nauce, stymulowanie rozwoju fizycznego;
- organizowanie dzieciom przestrzeni do aktywności badawczej;
- oparcie procesu uczenia na różnych formach aktywności uczniów;
- zaspokajanie i stymulowanie ciekawości poznawczej uczniów;
- przygotowanie dzieci do życia w zmieniającej się rzeczywistości;
- całościowe poznawanie rzeczywistości, dochodzenie do wiedzy poprzez praktykę;

- wyposażenie uczniów w umiejętność uczenia się, planowania, organizowania i oceniania własnego działania, sprawnej komunikacji oraz współdziałania w zespole;
- zespolenie ekspresji osobistej dziecka z różnymi formami pracy indywidualnej i zespołowej;
- organizowanie szerokich kontaktów ze środowiskiem społecznym i przyrodniczym;
- oparcie organizacji procesu edukacyjnego na autentycznym działaniu, swobodnym wyborze zadań wywołującym motywację, gotowość na przyjęcie zadań i przeżycie wiedzy z różnych dyscyplin nauki;
- współdziałanie i samokontrola zakładające gwarancję stałego rozwoju jednostki;
- samokontrola i samoocena połączone z diagnozowaniem swoich postaw i umiejętności przydatnych w życiu.

Na podstawie przyjętych założeń teoretyczno-naukowych określiłam „5 strategii nauczycielskiego działania” (Dakowska, 2001: 195), które również czerpią z kompetencji kluczowych oraz z obszarów rozwoju dziecka: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego, opierając się na jego obserwowalnych, empirycznie dowiedzionych prawidłowościach. Każda z zaproponowanych strategii będzie wyczerpująco opisana również w kontekście edukacji włączającej, przynosząc korzyści wszystkim uczniom.

Podmiotowość. Organizacja procesu uczenia się, uwalniająca dziecko w czasie nauki od wszelkiego niepokoju oraz napięć towarzyszących zdobywaniu wiedzy, od przykrych przeżyć związanych z przymusem, rygiorem i autokratycznym „dyrygowaniem”. Tworzenie atmosfery pracy szkolnej, która sprzyja rozwojowi dziecka, poprzez wykorzystanie swobodnej ekspresji dziecka, swobodny wybór zadań, pracę indywidualną, zgodę na podejmowanie decyzji, z poszanowaniem uczuć i myśli dziecka. Pracując z dziećmi ze SPE, należy zawsze brać pod uwagę wszystkie aspekty rozwoju: emocjonalny, poznawczy, twórczy, społeczny, fizyczny, moralny. Niektóre dzieci wymagają większego wsparcia emocjonalnego, inne większego wsparcia w nauce, odpowiedniego dostosowania materiału, jeszcze inne większego wsparcia technicznego, takiego jak aparaty słuchowe, lub dostosowań architektonicznych. Zadaniem nauczyciela jest zatem rozpoznanie i wspieranie różnorodnych potrzeb uczniów.

Motywacja. Podtrzymywanie czynników wyzwalających głęboką naturalną motywację do uczenia się. Zdaniem Freineta dziecko podejmuje chętnie zadania, gdy zawierają one zrozumiałe dla niego cele i wartości, mogą być podejmowane samodzielnie oraz wynikają z jego zainteresowań i potrzeb poznawczych. Pracując z dziećmi ze SPE, trzeba pamiętać o ich wsparciu, uwzględniając ich indywidualne potrzeby. Należy skupić się na ocenianiu postępów ucznia w kierunku motywacji i wspieraniu jego rozwoju.

Współpraca. Organizacyjną formą nauczania jest praca zespołu i zróżnicowana praca indywidualna, a tylko wyjątkowo jednolita praca zbiorowa. Obowiązująca zasada to czynne uczestniczenie dziecka na miarę jego indywidualnych możliwości

i z poszanowaniem jego prawa do odpoczynku. Ważne jest budowanie atmosfery współdziałania uczniów między sobą i uczniów z nauczycielem. Nauczyciel wypracowuje zespołowy system działania, angażując do współpracy samych uczniów, ich rodziców, rówieśników, innych nauczycieli, personel wspomagający i członków zespołu skupiającego specjalistów z różnych dziedzin. Pracując z dziećmi ze SPE, należy pamiętać o budowaniu partnerskich relacji z rodzicami.

Dialog. Świadomość istnienia innych ludzi, wymiana myśli z kolegami, liczenie się ze zdaniem innych, uwzględnianie innych punktów widzenia niż własny. To również uczenie się przez rozwiązywanie problemów, które ma ogromne znaczenie dla kształcenia myślenia twórczego uczniów. Polega ono na zaangażowaniu w proces rozwiązywania problemu wszystkich niemal operacji myślowych, przy czym w procesie tym największą rolę odgrywają operacje myślenia dywergencyjnego i oceniającego. Uczenie się oparte jest na współpracy z innymi. Uczniowie pomagają sobie na różne sposoby – przy elastycznym i dobrze pomyślanym podziale uczniów na odpowiednie grupy. Nauczyciel zachęca, pomaga i daje pozytywne informacje zwrotne, pamiętając również o dzieciach ze SPE.

Kreatywność. Nieszablonowe myślenie, odrzucanie stereotypów, wykraczanie poza aktualny zasób wiedzy, poza istniejące już syntezy, stawianie nowych pytań, proponowanie nowych rozwiązań, tworzenie nowatorskich dzieł i wizji. To stawianie nowych wyzwań i problemów, których rozwiązanie wymaga kreatywności. Nauczyciel, pracując z dziećmi ze SPE, musi pamiętać, aby stawiać dzieciom jasne i uczciwe wymagania dostosowane do potrzeb i możliwości ucznia.

Warto również pamiętać, że pracując z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, konieczna jest stała współpraca wszystkich nauczycieli, a nie tylko specjalistów. To również wyrobienie w nauczycielach nawyku patrzenia na trudności w nauce ich uczniów w sposób twórczy i konstruktywny. Trudności uczniów mają powodować refleksje u nauczyciela, co należałoby zmienić w swojej pracy, wymaganiach, metodach, postępowaniu. Chodzi o to, aby nauczyciel poszukiwał przyczyn tych niepowodzeń, obserwował reakcje ucznia i znajdował sposoby, dzięki którym następuje poprawa.

II. CELE OGÓLNE I SZCZEGÓŁOWE

Cele ogólne bezpośrednio wynikają z *podstawy programowej* dla edukacji wczesnoszkolnej i odnoszą się do czterech obszarów rozwojowych dziecka:

1. W zakresie fizycznego obszaru rozwoju uczniów: sprawnie motorycznie i sensorycznie nabywa umiejętność skutecznego działania i komunikacji; świadomie dba o higienę, pielęgnację ciała, odżywianie się; wykorzystuje własną aktywność ruchową w różnych sferach działalności: zdrowotnej, sportowej, rekreacyjnej i artystycznej; respektuje przepisy gier, zabaw zespołowych i przepisy poruszania się w miejscach publicznych; bezpiecznie organizuje zabawę i gry ruchowe.

2. W zakresie emocjonalnego obszaru rozwoju uczniów: rozpoznaje i rozumie swoje emocje i uczucia oraz nazywa je; rozpoznaje, rozumie i nazywa emocje oraz uczucia innych osób; ma potrzebę tworzenia relacji; przedstawia swoje emocje i uczucia przy pomocy prostej wypowiedzi ustnej lub pisemnej, różnorodnych artystycznych form wyrazu; świadomie przeżywa emocja i posiada umiejętność panowania nad nimi oraz wyrażania ich w sposób umożliwiający współdziałanie w grupie oraz adaptację w nowej grupie; odczuwa więź uczuciową i potrzebę jej budowania, w tym więzi z rodziną, społecznością szkoły i wspólnotą narodową; uświadamia sobie uczucia przeżywane przez inne osoby z jednoczesną próbą zrozumienia, dlaczego one występują; rozumie odczucia zwierząt, wyraża je za pomocą wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz różnorodnych artystycznych form wyrazu.

3. W zakresie społecznego obszaru rozwoju uczniów: jest świadomy wartości uznanych przez środowisko domowe, szkolne, lokalne i narodowe oraz ma potrzebę aktywności społecznej opartej o te wartości; nazywa poznane wartości, ocenia postępowanie innych ludzi, odwołując się w ocenie do przyjętych zasad i wartości; ma potrzebę i umiejętność identyfikowania się z grupami społecznymi, które reprezentuje, nazywa te grupy i ich charakterystyczne cechy; przyjmuje konsekwencje swojego postępowania; tworzy relacje, współdziała, współpracuje w grupie oraz samodzielnie; wyraża swoje oczekiwania i potrzeby społeczne; obdarza szacunkiem koleżanki, kolegów i osoby dorosłe, w tym starsze, oraz okazuje to za pomocą prostych form wyrazu oraz stosownego zachowania; samodzielnie i w grupie organizuje czas przeznaczony na odpoczynek; dba o bezpieczeństwo własne i innych uczestników grupy, w tym bezpieczeństwo związane z komunikacją za pomocą nowych technologii oraz bezpieczeństwo uczestnictwa w ruchu drogowym.

4. W zakresie poznawczego obszaru rozwoju uczniów: ma potrzebę samodzielnego, refleksyjnego, logicznego, krytycznego i twórczego myślenia; poprawnie posługuje się językiem polskim w mowie i piśmie na poziomie pozwalającym na samodzielną aktywność, komunikację i efektywną naukę; czyta na poziomie umożliwiającym samodzielne korzystanie z umiejętności czytania w różnych sytuacjach życiowych, w tym

kontynuowanie nauki na kolejnym etapie edukacyjnym i rozwijanie swoich zainteresowań; rozumie podstawowe pojęcia i działania matematyczne, samodzielnie z nich korzysta w różnych sytuacjach życiowych, w zakresie wstępnej matematyzacji operuje: słowami, obrazem, symbolem; potrafi stawiać pytania, dostrzega problemy, zbiera informacje potrzebne do ich rozwiązania, planuje i organizuje działania, a także rozwiązuje problemy; czyta proste teksty matematyczne, np. zagadki, symbole, zadania tekstowe, łamigłówki; obserwuje zjawiska przyrodnicze, społeczne i gospodarcze, wykonuje eksperymenty i doświadczenia, a także formułuje wnioski i spostrzeżenia; rozumie zależności pomiędzy składnikami środowiska przyrodniczego; rozumie legendy, fakty historyczne, tradycje, elementy kultury materialnej i duchowej oraz rozumie pojęcia i symbole z nimi związane, takie jak: rodzina, dom, naród, ojczyzna, kraj; uczestniczy w kulturze oraz wyraża swoje spostrzeżenia i przeżycia za pomocą plastycznych, muzycznych i technicznych środków wyrazu, a także przy użyciu nowoczesnych technologii.

Cele ogólne nie ułatwiają prowadzenia zajęć ani sprawdzania ich efektów, stąd dokonano ich podziału na cele szczegółowe (Ochendusko, 1998).

Cele szczegółowe

Cele szczegółowe ujęte w programie ukazano w kontekście kompetencji kluczowych w uczeniu się przez całe życie, ogólnych celów kształcenia i zadań edukacyjnych zapisanych w *podstawie programowej* – są one przewidziane do osiągnięcia w czasie trzyletniego etapu kształcenia.

Cele szczegółowe w zakresie rozumienia i tworzenia informacji: rozwijanie zdolności identyfikowania, wyrażania, tworzenia i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie), przy wykorzystaniu obrazów, dźwięków i materiałów cyfrowych; rozwijanie zdolności uważnego słuchania i obserwowania w celu odbioru informacji; rozwijanie zdolności twórczego posługiwania się słowem mówionym i pisanym; kształtowanie językowej interakcji w odpowiedniej i kreatywnej formie w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych.

Cele szczegółowe w zakresie kompetencji matematycznych oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii: umiejętność rozwijania i wykorzystywania myślenia matematycznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji z naciskiem na proces, działanie i wiedzę; opanowanie, wykorzystywanie i stosowanie wiedzy oraz metod objaśniających świat przyrody; rozumienie zmian powodowanych przez działalność człowieka oraz rozumienie swojej odpowiedzialności jako obywatela.

Cele szczegółowe w zakresie kompetencji cyfrowych: krytyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych i interesowanie się nimi do celów uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie; umiejętność korzystania z informacji i danych,

komunikowania się i współpracy; umiejętność korzystania z mediów, tworzenia treści cyfrowych (w tym programowania); rozwijanie rozumienia potencjalnych zagrożeń, umiejętności zapewniania sobie bezpieczeństwa (w tym komfort cyfrowy i kompetencje związane z cyberbezpieczeństwem); rozumienie kwestii dotyczących własności intelektualnej, rozwiązywanie problemów i krytyczne myślenie; kształtowanie sceptycznego stosunku do informacji – do danych sprzecznych, niemożliwych; rozwijanie zdolności poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedniości.

Cele szczegółowe w zakresie kompetencji osobistych, społecznych i w zakresie umiejętności uczenia się: rozwijanie zdolności do autorefleksji; rozwijanie umiejętności skutecznego zarządzania czasem i informacjami, konstruktywnej pracy z innymi osobami; kształtowanie umiejętności do zachowania odporności oraz zarządzania własnym uczeniem się i karierą zawodową; rozwijanie zdolności radzenia sobie z niepewnością i złożonością; organizowanie własnego procesu uczenia się, indywidualnie oraz w grupach, odpowiednio do własnych potrzeb, a także ze świadomością metod i możliwości; nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności indywidualnie i w grupie; rozwijanie umiejętności samodzielnego oceniania poprawności rozwiązania, dostrzegania własnych sukcesów oraz błędów; kształtowanie nastawienia do szukania i proponowania nowych rozwiązań w przypadku niepowodzeń w stosowaniu wcześniej wybranej metody.

Cele szczegółowe w zakresie kompetencji obywatelskich: rozwijanie zdolności przygotowujących do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu obywatelskim i społecznym; kształtowanie przekonania o tym, że funkcjonowanie w każdej grupie społecznej jest oparte na współpracy; rozwijanie umiejętności współpracy i współdziałania w dużej grupie oraz w mniejszym zespole.

Cele szczegółowe w zakresie przedsiębiorczości: rozwijanie zdolności do wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych osób; rozwijanie kreatywności, innowacyjności; rozwijanie zdolności planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów; rozwijanie zdolności do wspólnego działania służącego planowaniu projektów mających wartość kulturalną, społeczną lub finansową i zarządzaniu nimi; rozwijanie umiejętności i wiedzy potrzebnych do podejmowania przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub zachęcania do uczestnictwa.

Cele szczegółowe w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej: rozwijanie rozumienia sposobów kreatywnego wyrażania i komunikowania pomysłów i znaczeń w różnych kulturach oraz poszanowania dla tego procesu; angażowanie w rozumienie, rozwijanie i wyrażanie własnych pomysłów; odczuwanie swojego miejsca lub roli w społeczeństwie na wiele różnych sposobów i w wielu kontekstach; docenianie znaczenia twórczego wyrażania idei, doświadczeń i emocji za pośrednictwem szeregu środków wyrazu (muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych); rozwijanie umiejętności wypowiadania się, wyrażania własnych emocji i przeżyć oraz rozumienia i uzewnętrzniania przeżyć bohaterów.

III. TREŚCI KSZTAŁCENIA I OCZEKIWANE OSIĄGNIĘCIA

Treści w programie uwzględniają możliwości psychofizyczne dzieci, możliwości i potrzeby społeczeństwa, w którym funkcjonuje grupa uczniów, do której kierowany jest program, oraz umożliwiają poznanie dóbr kultury, wytwarzanie przez uczących się różnych wartości i ich przeżywanie. Autorka programu wzięła pod uwagę uczniów ze SPE oraz trzy składowe treści, mianowicie: wiedzę (materiał nauczania, wiadomości o faktach, pojęciach, terminach, prawach i prawidłowościach naukowych, teoriach naukowych, hipotezach, badaniach...), zmiany (zmiana psychiczna, która ma zajść w uczniach, w ich systemie wiedzy, umiejętnościach, postawach, a także w systemie wartości. Zmiana ma zajść w uczniach pod wpływem wiedzy oraz czynności dokonywanych na materiale nauczania, zmiany najczęściej opisywane są w kategoriach celów i zadań), czynności ucznia (są podejmowane na materiale w sposób celowy, nakierowany na wywołanie opisanej zmiany, są to więc czynności, które powodują, że zmiany te zachodzą).

Treści kształcenia obejmują wszystkie rodzaje edukacji. Dodatkowo do programu włączono zagadnienia z zakresu przedsiębiorczości (*w załączonym suplementie*), realizowane w formule interdyscyplinarnej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii i metod kształcenia. Treści nauczania w zakresie poszczególnych edukacji przyporządkowano kolejnym klasom – I, II oraz III, gdyż niektóre zapisy podstawy programowej (ze względu na stopień trudności) sugerują, w której klasie treści powinny być realizowane. Uważam taką strukturę, z perspektywy własnych wieloletnich doświadczeń, za czytelną i pomocną dla osób, dla których program ma być „drogą” umożliwiającą uczniom konstruowanie wiedzy i nabywanie umiejętności życiowych. Treści zostały jeszcze dodatkowo poszerzone i wzbogacone, specjalnie wyróżniono je w załączonym suplementie. Ich poszerzenie kierowane jest również do uczniów zdolnych oraz przyczyni się do budzenia w uczniach pasji poznawczej i aktywności, ułatwi zaprezentowanie efektów własnej pracy po realizacji projektów, np. na forum szkoły czy w formie opracowania. Wdrożenie treści ponadprogramowych pozwoli na wnikliwe kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów naukowych i praktycznych. Treści te mają inspirować uczniów do rozwijania zainteresowań i zdolności, przyczynią się również do planowania ścieżki kariery edukacyjnej i zawodowej przy uwzględnieniu podjętych wyborów – jako element preorientacji zawodowej.

Treści mają układ spiralny, co oznacza, że są one pogłębiane i rozszerzane w kolejnych latach edukacji. Niektóre treści edukacji matematycznej występują też w układzie liniowym – jedne treści są podstawą do wprowadzania innych; jednocześnie zachowana jest hierarchia kolejności i zasada stopniowania trudności. Edukacja w klasach I–III szkoły podstawowej jest realizowana w formie

kształcenia zintegrowanego. Po wyodrębnieniu treści dla poszczególnych rodzajów edukacji autorka zamieszcza opisy nauczycielskich działań zgodnie z przyjętymi „5 strategiami nauczycielskiego działania” (Kędra, 2015). W prezentacji treści widoczna jest konsekwencja, która przejawia się w przyporządkowaniu ich do zakresów wyodrębnionych w podstawie programowej oraz do wybranych „strategii”.

EDUKACJA POLONISTYCZNA

ZAKRES TREŚCI: SŁUCHANIE

Klasa I – czynności ucznia: obdarza uwagę rówieśników i dorosłych; słucha w skupieniu czytanych utworów (np. baśni, opowiadań, wierszy), audycji, nagrań piosenek, dźwięków i melodii, wypowiedzi innych i stara się zrozumieć, co przekazują; komunikuje jasno swoje spostrzeżenia, potrzeby, odczucia; w kulturalny sposób zwraca się do rozmówcy; mówi na temat, zadaje pytania i odpowiada na pytania innych osób; dostosowuje ton głosu do sytuacji; uczestniczy w rozmowach na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym.

Klasa II – czynności ucznia: uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji; uważnie słucha lektur i innych tekstów czytanych przez nauczyciela, uczniów i inne osoby, wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, przedstawień, świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych; okazuje szacunek wypowiadającej się osobie; wykonuje zadanie według usłyszanej instrukcji; słucha i czeka na swoją kolej, panuje nad chęcią nagłego wypowiedziania się, szczególnie w momencie wykazywania tej potrzeby przez drugą osobę.

Klasa III – czynności ucznia: słucha z uwagą wypowiedzi nauczyciela, innych osób z otoczenia w różnych sytuacjach życiowych wymagających komunikacji i wzajemnego zrozumienia, wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, przedstawień, świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych, tekstów interpretowanych artystycznie; szuka własnych wzorców poprawnej artykulacji i interpretacji słownej w języku ojczystym; słucha z uwagą lektur i innych tekstów czytanych przez nauczyciela, uczniów i inne osoby; okazuje szacunek wypowiadającej się osobie; przejawia zachowanie adekwatne do sytuacji; wykonuje zadanie według usłyszanej instrukcji; zadaje pytania w sytuacji braku zrozumienia lub braku pewności zrozumienia słuchanej wypowiedzi; czeka na swoją kolej, panuje nad chęcią nagłego wypowiedziania się, szczególnie w momencie wykazywania tej potrzeby przez drugą osobę.

ZAKRES TREŚCI: MÓWIENIE

Klasa I – czynności ucznia: rozmawia na tematy inspirowane literaturą; opowiada treść historyjek obrazkowych; wypowiada się na temat ilustracji; dostosowuje ton głosu do sytuacji (nie mówi zbyt głośno), mówi na temat; jasno komunikuje swoje

potrzeby, spostrzeżenia, odczucia; prowadzi rozmowy (na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym, inspirowane literaturą, audycjami radiowymi, widowiskami teatralnymi, filmami), stosując zasady skutecznej i kulturalnej rozmowy; recytuje wiersze z uwzględnieniem: intonacji, siły głosu, tempa, pauz; udziela komunikatywnej odpowiedzi; komunikuje w jasny sposób swoje spostrzeżenia, potrzeby, odczucia; systematycznie wzbogaca słownictwo czynne; składa życzenia różnym osobom z różnych okazji.

Klasa II – czynności ucznia: dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych; uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie; prowadzi rozmowy na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym, inspirowane literaturą, audycjami radiowymi, widowiskami teatralnymi, filmami; wyraża własne zdanie o postaciach z literatury i zdarzeniach zarówno z literatury, jak i życia (przez swobodne i samorzutne kilkuzdaniowe wypowiedzi); recytuje wiersze z uwzględnieniem: intonacji, siły głosu, tempa, pauz; dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażającą empatię i szacunek do rozmówcy; składa życzenia różnym osobom z różnych okazji.

Klasa III – czynności ucznia: wypowiada się płynnie, wyraziście, stosując adekwatne do sytuacji techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji, tempa i siły głosu; formułuje pytania dotyczące sytuacji zadaniowych, wypowiedzi ustnych nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia; wypowiada się w formie uporządkowanej i rozwiniętej na tematy związane z przeżyciami, zadaniem, sytuacjami szkolnymi, lekturą czy wydarzeniem kulturalnym; porządkuje swoją wypowiedź, poprawia w niej błędy, omawia treść przeczytanych tekstów i ilustracji; nadaje znaczenie i tytuł obrazom, a także fragmentom tekstów; układa w formie ustnej opowiadanie oraz składa ustne sprawozdanie z wykonanej pracy; recytuje wiersze oraz wygłasza z pamięci krótkie teksty prozatorskie; dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażającą empatię i szacunek do rozmówcy; wykonuje eksperymenty językowe; nadaje znaczenie czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi.

ZAKRES TREŚCI: CZYTANIE

Klasa I – czynności ucznia: rozumie sens kodowania oraz dekodowania informacji; odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, napisy; zna wszystkie litery alfabetu; czyta i rozumie proste, krótkie teksty; interesuje się książką i czytaniem; czyta lektury wskazane przez nauczyciela – w miarę swoich możliwości; wyszukuje w tekście podręcznikowym określone wyrazy (np. ze wskazaną literą); ustala chronologię wydarzeń w czytany samodzielnie prostym utworze literackim; wyszukuje w tekście potrzebne informacje – w miarę swoich możliwości.

Klasa II – czynności ucznia: rozumie, po co się czyta; rozumie sens wyrazów i zdań zawartych w tekście, rozpoznaje elementy treści; czyta krótkie, kilkuzdaniowe teksty z respektowaniem znaków przestankowych: kropki, przecinka, znaku zapytania,

wykrzyknika, wybrane fragmenty utworów literackich z podziałem na role, wiersze z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji; przejawia wrażliwość estetyczną; rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi; wyodrębnia postacie i zdarzenia w utworach literackich, ustala kolejność zdarzeń; w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów; wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników; zadaje pytania do czytanych samodzielnie prostych tekstów i poszukuje odpowiedzi na pytania postawione do prostego tekstu; odczytuje informacje z zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki; ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci, czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki, wypowiada się na ich temat; recytuje.

Klasa III – czynności ucznia: czyta płynnie, poprawnie i wyraziście na głos teksty zbudowane z wyrazów opracowanych w toku zajęć, dotyczące rzeczywistych doświadczeń dzieci i ich oczekiwań poznawczych, w skupieniu po cichu teksty zapisane samodzielnie w zeszycie oraz teksty drukowane, samodzielnie wybrane książki; wyodrębnia postacie i zdarzenia w utworach literackich, ustala kolejność zdarzeń, ich wzajemną zależność, odróżnia zdarzenia istotne od mniej istotnych, postacie główne i drugorzędne; wskazuje cechy i ocenia bohaterów, uzasadnia swą ocenę, wskazuje wydarzenie zmieniające postępowanie bohatera; określa nastrój w utworze; odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości, byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych; wyszukuje w tekstach fragmenty według niego najpiękniejsze, najważniejsze, trudne do zrozumienia lub określone przez nauczyciela; eksperymentuje, przekształca tekst, układa opowiadania twórcze, np. dalsze losy bohatera, komponuje początek i zakończenie tekstu na podstawie ilustracji lub przeczytanego fragmentu utworu; wyróżnia w czytanych utworach literackich dialog, opowiadanie, opis.

ZAKRES TREŚCI: PISANIE

Klasa I – czynności ucznia: koduje informacje (uproszczone rysunki); pisze wszystkie litery alfabetu małe i wielkie (poprawnie łączy litery oraz dba o równomierne ich położenie i jednolite pochylenie); przepisuje, pisze z pamięci proste, krótkie zdania; dba o estetykę i poprawność graficzną pisma; układa i zapisuje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące; stosuje wielką literę na początku i kropkę na końcu zdania; stosuje wielką literę w pisowni nazw własnych – imion, nazwisk, nazw miast, rzek, ulic.

Klasa II – czynności ucznia: pisze z zachowaniem podstawowych zasad kaligrafii: poprawnie łączy litery oraz dba o równomierne ich położenie i jednolite pochylenie; pisze krótkie teksty, wykorzystując aplikacje komputerowe; pisze czytelnie i estetycznie, pisze ze słuchu wyrazy oraz proste zdania; tworzy w formie ustnej i pisemnej kilkuzdaniową wypowiedź, pisze notatkę, życzenia, zaproszenie; dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną oraz interpunkcyjną; przepisuje teksty; redaguje krótkie opisy (opisuje przedmioty, osoby, krajobrazy); układa i zapisuje zdania oznajmujące,

pytające, rozkazujące; w miarę możliwości układa i zapisuje zdarzenia we właściwej kolejności, układa i zapisuje plan wypowiedzi.

Klasa III – czynności ucznia: pisze odręcznie, czytelnie, płynnie zdania i tekst ciągły, w jednej linii; rozmieszcza właściwie tekst ciągły na stronie zeszytu, sprawdza i poprawia napisany tekst; układa i zapisuje opowiadanie złożone z 6–10 poprawnych wypowiedzi w ramach zagadnień opracowanych podczas zajęć; opisuje np. osobę, przedmiot, element świata przyrody na podstawie własnych obserwacji lub lektury; pisze notatkę, życzenia, ogłoszenie, zaproszenie, podziękowanie, list; zapisuje adres nadawcy i odbiorcy; pisze krótkie teksty, wykorzystując aplikacje komputerowe; pisze z pamięci i ze słuchu; przestrzega poprawności ortograficznej w wyrazach poznanych i opracowanych podczas zajęć; stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne na końcu zdania i przecinki przy wyliczaniu, zapisuje poznane i najczęściej stosowane skróty, w tym skróty matematyczne; porządkuje wyrazy w kolejności alfabetycznej według pierwszej i drugiej litery; zapisuje poprawnie liczebniki oraz wybrane poznane w trakcie zajęć pojęcia dotyczące różnych dyscyplin naukowych; stosuje poprawną wielkość liter w zapisie tytułów utworów, książek, poznanych nazw geograficznych, imion i nazwisk; układa i zapisuje zdarzenia we właściwej kolejności, układa i zapisuje plan wypowiedzi.

ZAKRES TREŚCI: KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE

Klasa I – czynności ucznia: dzieli wyrazy mówione na głoski, pisane na litery; różnicuje samogłoski i spółgłoski; rozpoznaje i nazywa dwuznaki; rozpoznaje, nazywa sylaby; dzieli wyrazy na sylaby; posługuje się i dostrzega różnice pomiędzy zdaniami oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi; stosuje „i” jako łącznik w zdaniu; stosuje zasady pisowni wielkiej litery w imionach i nazwiskach, a także nazwach miejscowości i krajów, na początku zdania, zasady pisowni wyrazów ze zmiękczeniami oznaczonymi w piśmie na dwa sposoby: przez kreskę nad literą i literę „i” („ć”, „ci”, „ń”, „ni”, „ś”, „si”, „ź”, „zi”, „ź”, „dzi”); pisze wyrazy z dwuznakami oraz najczęściej spotykane wyrazy z trudnościami ortograficznymi.

Klasa II – czynności ucznia: dzieli wyrazy mówione na głoski, pisane na litery; różnicuje samogłoski i spółgłoski; rozpoznaje i nazywa dwuznaki; rozpoznaje, nazywa sylaby; dzieli wyrazy na sylaby; posługuje się i dostrzega różnice pomiędzy zdaniami oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi; odróżnia utwory pisane wierszem i prozą; stosuje zasady pisowni wielkiej litery w imionach i nazwiskach, a także nazwach miejscowości i krajów, na początku zdania i w korespondencji, zasady pisowni wyrazów ze zmiękczeniami oznaczonymi w piśmie na dwa sposoby: przez kreskę nad literą i literę „i” („ć”, „ci”, „ń”, „ni”, „ś”, „si”, „ź”, „zi”, „ź”, „dzi”), wyrazów z „rz” i „ó” wymiennym, z utratą dźwięczności wewnątrz wyrazu; rozróżnia litery i głoski, litery i głoski w wyrazach z dwuznakami; wyróżniania wyrazy w zdaniu i zdania w tekście; rozpoznaje teksty użytkowe: zawiadomienie, list, życzenia z różnych okazji, zaproszenia, notatki do kroniki; nazywa czynności; rozumie, że czasowniki to nazwy czynności; nazywa osoby, zawody, zwierzęta, rośliny, rzeczy; rozumie, że rzeczowniki to nazwy osób, zawodów,

zwierząt, roślin, rzeczy; stosuje alfabet; pisze wyrazy z dwuznakami, najczęściej spotykane wyrazy z trudnościami ortograficznymi wyrazy z „ą” i „ę” występujące w opracowywanych tekstach; stosuje znaki interpunkcyjne: kropki, pytajnik, wykrzyknik na końcu zdania, przecinek przy wylizaniu.

Klasa III – czynności ucznia: wyróżnia w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach samogłoski i spółgłoski; rozpoznaje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące w wypowiedziach ustnych i pisemnych; przekształca zdania oznajmujące w pytania i odwrotnie oraz zdania pojedyncze w złożone; rozróżnia rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki i stosuje je w poprawnej formie; rozpoznaje wyrazy o znaczeniu przeciwnym, wyrazy pokrewne i bliskoznaczne; łączy wyrazy w wypowiedzenia i poprawnie formułuje zdanie pojedyncze i zdanie złożone; nazywa utwory wierszowane, odróżnia je od utworów pisanych prozą; określa, który tekst jest notatką, zagadką, listem, życzeniem, podziękowaniem, ogłoszeniem, opowiadaniem, opisem, listem.

ZAKRES TREŚCI: SAMOKSZTAŁCENIE

Klasa I – czynności ucznia: podejmuje próby zapisu nowych samodzielnie poznanych wyrazów; rozwija swoje zainteresowania.

Klasa II – czynności ucznia: podejmuje próby zapisu nowych samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdza poprawność ich zapisu, korzystając ze słownika ortograficznego; wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym;

Klasa III – czynności ucznia: podejmuje próby zapisu nowych samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdza poprawność ich zapisu, korzystając ze słownika ortograficznego; korzysta z różnych źródeł informacji, np. atlasów, czasopism dla dzieci, słowników i encyklopedii czy zasobów internetu i rozwija swoje zainteresowania; wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się.

Propozycja lektur do wspólnego i indywidualnego czytania. Nauczyciele mają prawo korzystać ze swoich pomysłów, dobierać do pracy inne wartościowe lektury.

Klasa 1: H. Ch. Andersen, *Baśnie* (do wyboru); J. Brzechwa, *Brzechwa dzieciom*; J. Tuwim, *Wiersze dla dzieci*; D. Wawilow, *Najpiękniejsze wiersze*; D. Parlak, *Kapelusz Pani Wrony*; W. Cichoń, *Cukierku, ty łobuzie!*; G. Kasdepke, *Detektyw Pozytywka*; M. Pałasz, *Sposób na Elfa*.

Klasa 2: J. Brzechwa, *Brzechwa dzieciom*; J. Tuwim, *Wiersze dla dzieci*; A. Frączek, *Rany Julek! O tym, jak Julian Tuwim został poetą*; A. Centkiewiczowa i C. Centkiewicz, *Zaczarowana zagroda*; D. Wawilow, *Najpiękniejsze wiersze*; B. Tylicka, *O krakowskich psach i kleparskich kotach. Polskie miasta w baśni i legendzie*; H. Lofting, *Doktor Dolittle i jego zwierzęta*; J. Bednarek, *Niesamowite przygody dziesięciu skarpetek (czterech prawych i sześciu lewych)*; B. Kosmowska, *Dziewczynka z parku*.

Klasa 3: J. Brzechwa, *Brzechwa dzieciom*; J. Tuwim, *Wiersze dla dzieci*; D. Wawilów, *Najpiękniejsze wiersze*; M. Jaworzakowa, *Oto jest Kasia*; R. Pisarski, *O psie, który jeździł koleją*; M. Krüger, *Karolcia*; A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*; Ł. Wierzbicki, *Afryka Kazika, Dziadek i niedźwiadek*; L. Kołakowski, *Kto z was chciałby rozweselić pechowego nosorożca?*; J. Porazińska, *Pamiętnik Czarnego Noska*; M. Terlikowska, *Drzewo do samego nieba*; J. Papuzińska, *Asiunia*.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Dobrze, aby nauczyciel na początku zajęć stworzył pewien stan napięcia, pobudzenia, oczekiwania i zaciekawienia, uwalniając przy tym dziecko w czasie nauki od wszelkiego niepokoju oraz napięć towarzyszących zdobywaniu wiedzy. **Motywacja.** Zadaniem nauczyciela jest tworzenie takich okazji do uczenia się, w których dzieci będą wykorzystywały indywidualny potencjał (mocne strony), a także własne zainteresowania. **Współpraca.** Zwracajcie uwagę na rozwijanie kompetencji komunikacyjnych, bowiem sukcesy szkolne uczniów w wysokim stopniu zależą właśnie od nich. Uczniowie powinni być aktywni, mieć możliwość kreatywnego wykorzystania języka, formułować dłuższe wypowiedzi zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej.

Dialog. „W pierwszych latach życia rozwojowi języka trzeba poświęcić wiele uwagi, ponieważ deficyty w tej dziedzinie przekładają się na trudności ze wszystkimi szkolnymi przedmiotami. Bez dobrze rozwiniętych kompetencji językowych, w tym również kompetencji czytania, uczniowie skazani są w szkole na porażkę” (Żylińska, 2013: 163). **Kreatywność.** Pozwólcie swoim uczniom wyrażać w różnorodnej formie myśli, poglądy, pomysły, idee. Każde dziecko pragnie tworzyć.

EDUKACJA MUZYCZNA

ZAKRES TREŚCI: SŁUCHANIE MUZYKI

Klasa I – czynności ucznia: świadomie i aktywnie słucha muzyki; wyraża nastrój i charakter muzyki, płasząc i tańcząc; wyraża swe doznania werbalnie i niewerbalnie; reaguje na zmianę tempa i dynamiki; rozróżnia muzykę wykonywaną przez solistę.

Klasa II – czynności ucznia: słucha, poszukuje źródeł dźwięku i je identyfikuje; słucha muzyki w połączeniu z aktywnością ruchową, gestami dźwiękotwórczymi: klaskaniem, pstrykaniem, tupaniem, uderzaniem o uda itp. oraz z towarzyszeniem prostych opracowań instrumentalnych; rozróżnia muzykę wykonywaną przez solistę i chór oraz rozróżnia na podstawie słuchanego utworu muzykę smutną, wesołą, skoczną, marszową itp.

Klasa III – czynności ucznia: słucha, poszukuje źródeł dźwięku i je identyfikuje; słucha muzyki w połączeniu z aktywnością ruchową, gestami dźwiękotwórczymi: klaskaniem, pstrykaniem, tupaniem, uderzaniem o uda itp. oraz z towarzyszeniem prostych opracowań instrumentalnych; reaguje na sygnały muzyczne w różnych sytuacjach zadaniowych; odróżnia dźwięki muzyki, np. wysokie/niskie, długie/krótkie,

ciche/głośne, głosy ludzkie: sopran, bas; odróżnia i nazywa wybrane instrumenty muzyczne; rozróżnia muzykę wykonywaną przez solistę, chór, orkiestrę oraz rozróżnia na podstawie słuchanego utworu muzykę smutną, wesołą, skoczną, marszową itp.; słucha w skupieniu krótkich utworów muzycznych.

ZAKRES TREŚCI: EKSPRESJA MUZYCZNA – ŚPIEW

Klasa I – czynności ucznia: śpiewa różne zestawy głosek, sylaby, wykorzystuje poznane melodie i tworzy własne, naśladuje odgłosy zwierząt; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru, rymowanki tematyczne; odtwarza z pamięci teksty dla dzieci, np.: krótkie rymowanki, wiersze, piosenki; nuci poznane melodie, śpiewa piosenki podczas zabawy, nauki, uroczystości szkolnych, świąt, w tym świąt narodowych; śpiewa śpiewanki, piosenki i pieśni charakterystyczne dla tradycji i zwyczajów polskich; powtarza głosem proste melodie; potrafi przyjąć właściwą postawę podczas śpiewania hymnu narodowego.

Klasa II – czynności ucznia: śpiewa różne zestawy głosek, sylaby, wykorzystuje poznane melodie i tworzy własne, naśladuje odgłosy zwierząt; śpiewa piosenki zbiorowo z zastosowaniem zmian tempa, artykulacji i dynamiki; nuci poznane melodie, śpiewa piosenki podczas zabawy, nauki, uroczystości szkolnych, świąt, w tym świąt narodowych; śpiewa śpiewanki, piosenki i pieśni charakterystyczne dla tradycji i zwyczajów polskich, rozpoznaje i śpiewa hymn Polski.

Klasa III – czynności ucznia: śpiewa różne zestawy głosek, sylaby, wykorzystuje poznane melodie i tworzy własne, naśladuje odgłosy zwierząt; nuci poznane melodie, śpiewa piosenki podczas zabawy, nauki, uroczystości szkolnych, świąt, w tym świąt narodowych; śpiewa hymn Polski; śpiewa śpiewanki, piosenki i pieśni charakterystyczne dla tradycji i zwyczajów polskich, kilka utworów patriotycznych i historycznych; śpiewa, dbając o prawidłową postawę, artykulację i oddech, przy zachowaniu naturalnej skali głosu.

ZAKRES TREŚCI: IMPROWIZACJA RUCHOWA, RYTMIKA I TANIEC

Klasa I – czynności ucznia: wykonuje płąsy; wyraża nastrój i charakter muzyki, pląsając i tańcząc; porusza się i tańczy według utworzonych przez siebie układów ruchowych z rekwizytem, bez rekwizytu do muzyki i przy muzyce; realizuje proste tematy rytmiczne.

Klasa II – czynności ucznia: porusza się i tańczy według utworzonych przez siebie układów ruchowych z rekwizytem, bez rekwizytu do muzyki i przy muzyce; wykonuje płąsy; potrafi zatańczyć wybrane układy taneczne (krakowiaka, polkę); wykonuje i interpretuje ruchem zmiany dynamiczne słuchanych utworów muzycznych; swobodnie interpretuje ruchem tematy rytmiczne, piosenki, utwory instrumentalne.

Klasa III – czynności ucznia: przedstawia ruchem treść muzyczną (np. dynamikę, nastrój, wysokość dźwięku, tempo, artykulację) oraz treść pozamuzyczną (np. fabułę, odczucia, przekład znaczeniowy słów); interpretuje ruchem schematy rytmiczne; tworzy

improwizacje ruchowe inspirowane wyliczankami, rymowankami i rytmizowanymi tekstami; porusza się i tańczy według utworzonych przez siebie układów ruchowych z rekwizytem, bez rekwizytu do muzyki; wykonuje pąsy; tworzy sekwencje i układy poruszania się do ulubionych przez siebie utworów muzycznych, wykorzystuje je do animacji i zabawy w grupie; tańczy według układów ruchowych charakterystycznych dla wybranych tańców (w tym integracyjnych, ludowych polskich oraz innych krajów Europy i świata).

ZAKRES TREŚCI: GRA NA INSTRUMENTACH MUZYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: rozpoznaje brzmienie fortepianu, gitary; wykonuje akompaniament na instrumentach perkusyjnych do muzyki; zna i potrafi zagrać 4 dźwięki: sol, mi, la, re na flażolecie (fleciku polskim), wykonuje akompaniament do śpiewu; stosuje gesty dźwiękotwórcze (np. tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzenie o uda); wie, że muzykę można zapisać i odczytać; tworzy własne proste melodie do rymowanek i haseł, dźwiękowe ilustracje; wykonuje instrumenty m.in. z materiałów naturalnych i innych oraz wykorzystuje tak powstałe instrumenty do akompaniamentu, realizacji dźwięku podczas zabaw i zadań edukacyjnych, organizacji koncertów i przedstawień teatralnych.

Klasa II – czynności ucznia: wykonuje akompaniament do śpiewu, stosuje gesty dźwiękotwórcze (np. tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzenie o uda); akompaniuje do piosenek i zabaw; gra ze słuchu i częściowo z nut melodie piosenek i utworów instrumentalnych, do wyboru: na dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fleciku polskim lub innych; odtwarza dźwięki gamy z towarzyszeniem nagrania lub instrumentu; bezbłędnie odtwarza melodie poznanych piosenek; interpretuje ruchem zmiany dynamiczne słuchanych utworów muzycznych; improwizuje głosem i na instrumentach zgodnie z podanymi zasadami; improwizuje melodie do zrytmizowanych wierszy oraz do podanego tematu rytmicznego; wykonuje instrumenty m.in. z materiałów naturalnych i innych oraz wykorzystuje tak powstałe instrumenty do akompaniamentu, realizacji dźwięku podczas zabaw i zadań edukacyjnych, organizacji koncertów i przedstawień teatralnych; zna kolejność dźwięków gamy i potrafi je zaśpiewać.

Klasa III – czynności ucznia: gra zadane przez nauczyciela melodie i własne schematy rytmiczne; gra melodie piosenek i utworów instrumentalnych, do wyboru: na dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fleciku polskim lub innych; wykonuje tematy rytmiczne wybranych znanych utworów muzycznych (ludowych, popularnych, dziecięcych, klasycznych, wokalnych, instrumentalnych, polskich i zagranicznych) z użyciem instrumentów perkusyjnych; realizuje schematy i tematy rytmiczne; eksperymentuje przy użyciu np. patyczków, pudełek, papieru, trawy, piszczalek, gwizdków, kogucików na wodę; wykonuje instrumenty m.in. z materiałów naturalnych i innych oraz wykorzystuje tak powstałe instrumenty do akompaniamentu, realizacji dźwięku podczas zabaw i zadań edukacyjnych, organizacji koncertów

i przedstawień teatralnych; wykonuje akompaniament do śpiewu; stosuje gesty dźwiękotwórcze (np. tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzanie o uda); eksperymentuje i poszukuje dźwięków, fragmentów znanych melodii przy użyciu np. dzwonków, ksylofonu, fletu podłużnego, flażoletu – flecika polskiego.

ZAKRES TREŚCI: ZNAJOMOŚCI FORM ZAPISU DŹWIĘKU

Klasa I – czynności ucznia: układa proste rytmy z klocków rytmicznych; tworzy własne proste melodie do rymowanek i haseł, dźwiękowe ilustracje; wie, że muzykę można zapisać i odczytać; potrafi rozpoznać i nazwać niektóre znaki muzyczne (ćwierćnuty, ósemki).

Klasa II – czynności ucznia: wyjaśnia różne formy zapisu dźwięków, muzyki, np. nagranie przy pomocy komputera, dyktafonu, telefonu czy zapis przy pomocy notacji muzycznej; zapisuje w zabawie z instrumentami perkusyjnymi dźwięki, np. poprzez układ piktogramów, klocków rytmicznych, kolorów, liczb czy obrazków; szyfruje, koduje, wykorzystuje utworzony zapis w zabawie; potrafi rozpoznać i nazwać niektóre znaki muzyczne (ćwierćnuty, ósemki, pauzę ćwierćnotową).

Klasa III – czynności ucznia: wyjaśnia różne formy zapisu dźwięków, muzyki, np. nagranie przy pomocy komputera, dyktafonu, telefonu czy zapis przy pomocy notacji muzycznej; zapisuje w zabawie z instrumentami perkusyjnymi dźwięki, np. poprzez układ piktogramów, klocków rytmicznych, kolorów, liczb czy obrazków; szyfruje, koduje, wykorzystuje utworzony zapis w zabawie.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Wskazujcie użyteczność podejmowanych prac, zadań. Dziecko mające świadomość celu identyfikuje się z zadaniem, bierze odpowiedzialność za jakość jego wykonania. **Motywacja.** Umożliwiajcie uczniom udział w różnorodnych wydarzeniach muzycznych, koncertach, wspólnym szkolnym muzykowaniu, kolędowaniu, podtrzymywaniu tradycji regionu (muzyka ludowa), słuchaniu wykonawców dziecięcych. **Współpraca.** Wskazujcie użyteczność działań, zachęcajcie uczniów do współpracy w grupie, do wykonywania w zespole różnych zadań i pełnienia różnych ról, do oceny pracy własnej i innych. **Dialog.** Debatujcie, rozmawiajcie, rozstrzygajcie. Rozwiązywanie problemów uczy szukania wielu rozwiązań, oceniania ich, przewidywania, dokonywania wyborów. **Kreatywność.** Uczniowie powinni mieć możliwość tworzenia muzyki, np. poprzez wydobywanie dźwięków z różnych przedmiotów „niemuzycznych” oraz próby komponowania własnych „utworów”. Muzyka i ruch dają dzieciom dużo radości i wyzwalają spontaniczność i kreatywność.

EDUKACJA PLASTYCZNA

ZAKRES TREŚCI: PERCEPCJA WIZUALNA, OBSERWACJA I DOŚWIADCZANIE

Klasa I – czynności ucznia: wyróżnia w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach kształty obiektów – nadaje im nazwę i podaje części składowe, wielkości i proporcje, położenie obiektów, barwę, walor, fakturę; określa w swoim otoczeniu kompozycje obiektów i zjawisk, np. zamknięte (mozaiki na dywanie, rytmy na przedmiotach użytkowych), otwarte (chmury, papiery ozdobne, pościel, firany).

Klasa II – czynności ucznia: wyróżnia w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe, wielkości i proporcje, położenie obiektów i elementów złożonych, różnice i podobieństwa w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt, barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę, cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy; określa w swoim otoczeniu kompozycje obiektów i zjawisk, np. zamknięte (mozaiki na dywanie, rytmy na przedmiotach użytkowych), otwarte (chmury, papiery ozdobne, pościel, firany), kompozycje o budowie symetrycznej.

Klasa III – czynności ucznia: wyróżnia w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe, wielkości i proporcje, położenie obiektów i elementów złożonych, różnice i podobieństwa w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt, barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę, cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy, cechy charakterystyczne zwierząt, różnice w budowie, kształcie, ubarwieniu, sposobach poruszania się; określa w swoim otoczeniu kompozycje obiektów i zjawisk, np. zamknięte (mozaiki na dywanie, rytmy na przedmiotach użytkowych), otwarte (chmury, papiery ozdobne, pościel, firany), kompozycje o budowie symetrycznej.

ZAKRES TREŚCI: EKSPRESJA TWÓRCZA

Klasa I – czynności ucznia: posługuje się różnymi technikami plastycznymi na płaszczyźnie i w przestrzeni, środkami wyrazu plastycznego, takimi jak kształt, barwa, faktura; uwzględnia w pracach plastycznych wielkość, proporcje i układ obiektów; rozpoznaje i nazywa barwy; ilustruje sceny, sytuacje realne i fantastyczne inspirowane wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym; korzysta z narzędzi multimedialnych przy ilustrowaniu scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym; wykonuje proste rekwizyty (np. lalki, pacynki) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych; tworzy

przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej swojego regionu; projektuje i wykonuje różne formy sztuki użytkowej.

Klasa II – czynności ucznia: posługuje się różnymi technikami plastycznymi na płaszczyźnie i w przestrzeni, środkami wyrazu plastycznego, takimi jak: kształt, barwa, faktura przy wykonywaniu prac plastycznych różnymi materiałami, narzędziami i technikami; uwzględnia w pracach plastycznych wielkość, proporcje i układ obiektów; ilustruje sceny, sytuacje realne i fantastyczne inspirowane wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym; przedstawia i wyraża w pracach własnych przeżycia, obserwacje, marzenia, wyobrażenia; korzysta z narzędzi multimedialnych przy ilustrowaniu scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym; wykonuje proste rekwizyty (np. lalki, pacynki) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych; tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej swojego regionu; projektuje i wykonuje różne formy użytkowe, służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym.

Klasa III – czynności ucznia: rysuje kredką, kredą, ołówkiem, patykami (płaskim i okrągłym), piórem, węglem, mazakiem; maluje farbami, tuszami przy użyciu pędzli (płaskich, okrągłych), palców, stempli; wydziera, wycina, składa, przylepia, wykorzystując gazetę, papier kolorowy, makulaturę, karton, ścinki tekstylne itp.; modeluje (lepi i konstruuje) z gliny, modeliny, plasteliny, mas papierowych i innych materiałów zarówno z naturalnych, jak i przemysłowych; powiela za pomocą kalki, tuszu, farby, stempla wykonanego np. z korka lub innych tworzyw, a także przy pomocy prostych programów komputerowych; wykonuje prace, modele, rekwizyty, impresje plastyczne potrzebne do aktywności artystycznej i naukowej; wykonuje impresje plastyczne jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów i zachowań (np. prezent, zaproszenie); ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem i muzyką; korzysta z narzędzi multimedialnych; tworzy przy użyciu prostej aplikacji komputerowej np. plakaty, ulotki i inne wytwory.

ZAKRES TREŚCI: RECEPCJA SZTUK PLASTYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę (architekturę zieleni), malarstwo, rzeźbę, grafikę i krótko wypowiada się na ich temat; posiada wiedzę na temat wybranych arcydzieł sztuki; uwzględnia w swoich pracach wielkość, proporcje, układ; określa dziedziny sztuk plastycznych, specjalności zawodowe (rzeźbiarz, malarz, architekt); posiada wiedzę o warsztacie pracy artysty; posiada wiedzę na temat wybranych zabytków i dzieł sztuki ze swojego regionu, tradycji i obrzędów ludowych ze swojego regionu, wybranych dziedzin sztuki: architektury (też architektury zieleni), malarstwa, rzeźby, grafiki i wypowiada się na ich temat.

Klasa II – czynności ucznia: próbuje określać dziedziny sztuk plastycznych, specjalności zawodowe, czynności, narzędzia, działy sztuki użytkowej, związek funkcji i formy; próbuje rozróżniać niektóre dziedziny działalności twórczej człowieka: architekturę, sztuki plastyczne, fotografię, film, telewizję, internet; posiada wiedzę na temat wybranych zabytków i dzieł sztuki ze swojego regionu, tradycji i obrzędów ludowych ze swojego regionu, wybranych arcydzieł sztuki swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego, placówek kultury działających w środowisku lokalnym, rzemiosła artystycznego inspirowanego historią i geografiami regionu, materiałów i technik charakterystycznych dla wybranych rzemiosł; uczestniczy w życiu kulturalnym swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego; korzysta z przekazów medialnych dotyczących działalności plastycznej człowieka.

Klasa III – czynności ucznia: nazywa dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźbę, w tym dziedziny sztuki użytkowej, np. meblarstwo, tkactwo, ceramikę, hafciarstwo, architekturę, grafikę komputerową; rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych: pejzaż, portret, scenę rodzajową; wskazuje miejsca prezentacji sztuk plastycznych; nazywa wybrane przykłady dzieł znanych artystów: malarzy, rzeźbiarzy, architektów z regionu swego pochodzenia lub innych; posiada wiedzę na temat wybranych dziedzin sztuki: architektury (też architektury zieleni), malarstwa, rzeźby, grafiki i wypowiada się na ich temat; posiada wiedzę na temat sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury, wybranych dzieł sztuki Polski i jej różnych regionów (architektury, malarstwa, rzeźby, sztuki użytkowej); wyjaśnia pojęcia: oryginał czy kopia obrazu lub rzeźby, miniatura obrazu lub rzeźby, reprodukcja; opisuje cechy charakterystyczne dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury; posługuje się elementarną wiedzą o prawach autorskich.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Pozwólcie uczniom wyrażać w różnorodnej formie swoje myśli, opinie, pomysły. **Motywacja.** Pozwólcie uczniom zadawać pytania: „Jakim chciałbym być człowiekiem?”, „Czy cechuje mnie uczciwość, prawdomówność, odwaga, asertywność?”.

Współpraca. Rozmawiajcie, debatujcie, wspólnie podejmujcie decyzje i rozwiązujcie problemy. Daje to możliwość współdziałania i uczy współpracy. **Dialog.** Pozwólcie dzieciom ponosić konsekwencje podejmowanych decyzji. Będzie to miało duży wpływ na zwiększenie odpowiedzialności. **Kreatywność.** Istotne jest, aby uczniowie samodzielnie planowali swoją działalność artystyczną, wybierali różnorodne techniki: modelowali, lepili, rzeźbili, malowali, rysowali, korzystali z różnorodnych materiałów, eksperymentowali, szukali inspiracji w pracach tworzonych przez artystów, szukali nieznanym sobie sposobów wyrażania siebie poprzez sztukę.

EDUKACJA SPOŁECZNA

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO

Klasa I – czynności ucznia: ocenia postępowanie swoje i innych, potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe; współpracuje z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz w świecie dorosłych, grzecznie zwraca się do innych w szkole, w domu i na ulicy; wie, co wynika z przynależności do swojej rodziny, jakie są relacje między najbliższymi, wywiązuje się z powinności wobec nich; zna zagrożenia ze strony ludzi; wie, do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc; potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, czym zajmuje się np. policjant, strażak, lekarz, weterynarz, wie, jak można się do nich zwrócić o pomoc; dokonuje samooceny; trafnie ocenia postępowanie swoje i innych; wie, jak należy się zachować w sytuacji zagrożenia ze strony innych ludzi; zna i przestrzega reguły obowiązującej w społeczności dziecięcej; współpracuje w zabawach i w sytuacjach zadaniowych, w sytuacjach życiowych; uczestniczy w wyborach samorządu uczniowskiego w klasie.

Klasa II – czynności ucznia: stara się oceniać postępowanie swoje i innych, potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe; rozpoznaje sygnały alarmowe (akustyczne) w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych, właściwie na nie reaguje; stara się właściwie reagować w sytuacjach trudnych, niebezpiecznych, szuka lub udziela pomocy w sytuacjach zagrożenia; rozumie swoje role i przestrzega norm postępowania jako członek różnych społeczności (np. dziecko, kolega, widz, pasażer); nawiązuje pozytywne kontakty w grupie; zna prawa i obowiązki ucznia; wykazuje poczucie przynależności do rodziny, społeczności szkolnej, lokalnej; potrafi utrzymywać dobre relacje z sąsiadami: sąsiadami szkoły, rodziców, bliskimi i dalekimi; szanuje pracę własną i innych; poznaje pracę ludzi różnych zawodów i rozumie jej znaczenie; podejmuje zadania wymagające troskliwości i opiekuńczości; wykazuje szacunek i zrozumienie dla innych osób; akceptuje różnice między ludźmi, przejawia zachowania tolerancyjne i szacunek dla odmienności; potrafi właściwie zachowywać się w sytuacji zagrożenia ze strony innych ludzi; wie, do kogo zwrócić się o pomoc; uczy się współpracować z innymi w różnych sytuacjach; zna zawody osób, które mogą pomóc w trudnych i niebezpiecznych sytuacjach; poznaje swoją najbliższą okolicę i jej najważniejsze obiekty oraz region, w którym mieszka; zna i opowiada o informacjach dotyczących pamiątek i zdjęć rodzinnych, życia rodziców, życia dziadków, wydarzeń z przeszłości za życia rodziców, dziadków; wymienia instytucje życia publicznego w swojej miejscowości; wykazuje poczucie tożsamości kulturowej, historycznej i narodowej; zna i zawsze przestrzega praw oraz chętnie wypełnia obowiązki ucznia, dziecka; chętnie uczestniczy w działaniach charytatywnych na rzecz potrzebujących pomocy; wie, że należy dbać

o poprawne relacje z innymi ludźmi; uczestniczy w wyborach samorządu uczniowskiego w klasie.

Klasa III – czynności ucznia: identyfikuje się z grupą społeczną, do której należy: rodziną, klasą w szkole, drużyną sportową, społecznością lokalną, narodem; respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach; stosuje pojęcia: porozumienie, umowa; wyjaśnia, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki, wymienia własne prawa i obowiązki, przestrzega ich i stosuje je w codziennym życiu; przyjmuje konsekwencje swojego uczestnictwa w grupie i własnego w niej postępowania w odniesieniu do przyjętych norm i zasad; ocenia postępowanie swoje i innych osób, odnosząc się do poznanych wartości, takich jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przeproszenie, uznanie, uczciwość, wdzięczność oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne; przedstawia siebie i grupę, do której należy; zapisuje swój adres, adres szkoły, zawód i miejsce pracy rodziców; posługuje się danymi osobistymi wyłącznie w sytuacjach bezpiecznych dla siebie i reprezentowanych osób, jest powściągliwy w używaniu takich danych w sytuacjach nowych i wirtualnych; rozpoznaje i nazywa wybrane grupy społeczne, do których nie należy, a które wzbudzają jego zainteresowanie, np. drużyny i kluby sportowe, zespoły artystyczne, a także inne narodowości; opowiada ciekawostki historyczne dotyczące regionu, kraju, wyróżniając w nich postaci fikcyjne i realne; uczestniczy w wyborach samorządu uczniowskiego w klasie, w szkole; wymienia przykłady powstałych w efekcie porozumień i umów grup społecznych, np. stowarzyszenia pomocy chorym i niepełnosprawnym dzieciom, organizacje ekologiczne, a także stowarzyszenia dużych grup społecznych, jak miasta i państwa czy Unia Europejska; szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych i narodów, przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi, np. dotyczące świąt w różnych regionach Polski, a także w różnych krajach; wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu, i komunikuje się za pomocą nowych technologii.

ZAKRES TREŚCI: ORIENTACJA W CZASIE HISTORYCZNYM

Klasa I – czynności ucznia: opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego; wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich; zna symbole narodowe (flagę, godło, hymn narodowy), rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej; uczestniczy w świątach narodowych i innych ważnych dniach pamięci narodowej; wykonuje kokardę narodową, biało-czerwony proporczyk; zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp.; rozpoznaje i nazywa patrona szkoły, miejscowość, w której mieszka, wymienia imiona i nazwiska, np. pierwszego władcy i króla Polski, wymienia nazwę pierwszej stolicy Polski.

Klasa II – czynności ucznia: opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego, wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych; zna

swoją narodowość i symbole narodowe (flagę, godło, hymn narodowy); uczestniczy w świętach narodowych i innych ważnych dniach pamięci narodowej; wykonuje kokardę narodową, biało-czerwony proporczyk; rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej; wie, że są ludzie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, Polski i świata; przedstawia wybrane postacie i prezentuje informacje o wielkich Polakach: astronomie Mikołaju Koperniku, papieżu Janie Pawle II; rozpoznaje stroje ludowe, np. związane z regionem Polski, w którym mieszka; zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp.; rozpoznaje i nazywa patrona szkoły, miejscowości, w której mieszka, wyjaśnia pojęcie „patron”; wymienia imiona i nazwiska, np. pierwszego władcy i króla Polski, obecnego prezydenta Polski, wymienia nazwę pierwszej stolicy Polski; wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich; opowiada historię własnej rodziny.

Klasa III – czynności ucznia: opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego, wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych; przedstawia wybrane legendy dotyczące regionu, w którym mieszka, lub inne; rozpoznaje godło, barwy, hymn narodowy, mundur wojskowy, wybrane stroje ludowe, np. związane z regionem Polski, w którym mieszka; uczestniczy w świętach narodowych i innych ważnych dniach pamięci narodowej; wykonuje kokardę narodową, biało-czerwony proporczyk; zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp.; rozpoznaje i nazywa patrona szkoły, miejscowości, w której mieszka, wyjaśnia pojęcie „patron”, wymienia imiona i nazwiska, np. pierwszego władcy i króla Polski, obecnego prezydenta Polski, wymienia nazwę pierwszej stolicy Polski; wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich; opowiada historię własnej rodziny; opisuje znaczenie dorobku minionych epok w życiu człowieka, jest świadomy, że stosuje w swej aktywności ten dorobek, np. cyfry arabskie i rzymskie, papier, mydło, instrumenty muzyczne itp.; przedstawia wybrane postacie i prezentuje informacje o wielkich Polakach: królowej Jadwidze, królu Stefanie Batorym, astronomie Mikołaju Koperniku, noblistce Marii Skłodowskiej-Curie, alpinistce Wandzie Rutkiewicz, papieżu Janie Pawle II, nauczycielce/cichociemnej gen. Elżbiecie Zawackiej „Zo”.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Należy uczyć dzieci szacunku dla drugiego człowieka jako podstawy wszystkich wartości moralnych, odkrywania własnego potencjału i samoakceptacji.

Motywacja. Pomóżcie im szukać odpowiedzi na postawione pytania. Dyskutujcie w grupie, rozwiązujcie problemy, rozmawiajcie, jak postępować, aby żyć godnie.

Współpraca. Uczcie dzieci współdziałania jako umiejętności współpracy nad wspólnym celem, cierpliwości i okazywania sympatii, respektowania zdania innych w czasie dyskusji i wykonywania działań, udzielania wsparcia, rozwiązywania problemów. **Dialog.** Pamiętajcie o potrzebie rozwijania zdolności do wykazywania odpowiedzialnej postawy obywatelskiej w przyszłości, do solidarności z innymi ludźmi, poszanowania ich praw, działań *pro publico bono*, poszanowania idei zrównoważonego

rozwoju, uznawania różnic indywidualnych między ludźmi, postawy tolerancji i szacunku, aktywnego obywatelstwa. Są to pożądane postawy, które muszą być rozwijane od najmłodszych lat. **Kreatywność.** Rozwijajcie kreatywność, niezależność, innowacyjność w tworzeniu prac uczniów, ale przypominajcie im nieustannie o zachowaniu praw autorskich. Uświadomcie dzieciom, że kopiowanie cudzych prac oraz „ściągnięcie” na sprawdzianach jest nieetyczne.

EDUKACJA PRZYRODNICZA

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Klasa I – czynności ucznia: rozpoznaje rośliny i zwierzęta w takich środowiskach, jak: park, las, pole uprawne, sad, ogród (działka); zna sposoby przystosowania się zwierząt do poszczególnych pór roku (odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy); wymienia warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwie domowym; na podstawie informacji dotyczących hodowli zwierząt określa podstawowe warunki konieczne do rozwoju zwierząt (pokarm, powietrze, schronienie, odpoczynek itd.), podejmuje próby porównania ich z własnymi potrzebami; potrafi pielęgnować rośliny i zwierzęta w klasie oraz prowadzić zespołowo i pod kierunkiem nauczyciela proste uprawy i hodowle (w szczególności w kąci przyrody); z pomocą nauczyciela przeprowadza obserwacje przyrodnicze w terenie; rejestruje wybrane wyniki obserwacji (używa do tego symboli rysunkowych); zna zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci itp.); dba o czystość środowiska, szanuje rośliny, zachowuje ciszę w parku i w lesie, pomaga zwierzętom przetrwać zimę i upalne lato; wie, że należy segregować śmieci; rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych.

Klasa II – czynności ucznia: prowadzi obserwacje i doświadczenia przyrodnicze; analizuje wyniki obserwacji i doświadczeń oraz wiąże przyczynę ze skutkiem; opisuje życie w wybranych ekosystemach (lesie, ogrodzie, parku, na łące, w zbiornikach wodnych), wymienia rośliny i zwierzęta żyjące w tych ekosystemach; zauważa zależności pomiędzy organizmami wewnątrz ekosystemów; wymienia i rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla swojego rejonu Polski; rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne; dostrzega zależności pomiędzy ich budową ciała a środowiskiem, w którym żyją; odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; wie, że należy oszczędzać wodę; wie, jakie znaczenie ma woda w życiu człowieka, zwierząt i roślin; zna rolę ptaków w walce ze szkodnikami; wie, jaki pożytek przynoszą owady w zapylaniu kwiatów; zna pożyteczną rolę dżdżownic w spulchnianiu gleby.

Klasa III – czynności ucznia: rozpoznaje w swoim otoczeniu popularne gatunki roślin i zwierząt, w tym zwierząt hodowlanych, a także gatunki objęte ochroną; rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów, takich jak: łąka, jezioro, rzeka, morze,

pole, staw, las, las gospodarczy; określa składowe i funkcje ekosystemu na wybranym przykładzie, np. lasu, warstw lasu, polany, torfowiska, martwego drzewa w lesie; rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka się w polskim środowisku przyrodniczym; odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; prowadzi proste hodowle roślin; przedstawia zasady opieki nad zwierzętami domowymi, hodowlanymi i innymi; planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych; tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk; chroni przyrodę, wskazuje wybrane miejsca ochrony przyrody oraz parki narodowe, pomniki przyrody w najbliższym otoczeniu – miejscowości, regionie; segreguje odpady i ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania.

ZAKRES TREŚCI: FUNKCJE ŻYCIOWE CZŁOWIEKA, OCHRONA ZDROWIA, BEZPIECZEŃSTWA

Klasa I – czynności ucznia: wie, czym zajmuje się policjant, strażak, lekarz, weterynarz i jak można się do nich zwrócić o pomoc; zna numery telefonów pogotowia ratunkowego, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112; utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, ogrodzie itp.); prawidłowo siedzi w ławce, przy stole; sprząta po zakończonej pracy i pomaga innym w utrzymywaniu porządku; ubiera się stosownie do panujących warunków atmosferycznych i okoliczności; przestrzega zasad higieny osobistej; rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; zna niebezpieczeństwa wynikające z pogody; słucha i rozumie osoby zapowiadające pogodę w radiu i telewizji, stosuje się do podanych informacji o pogodzie; ubiera się stosownie do pogody; obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody; zna zagrożenia ze strony zjawisk atmosferycznych: burzy, huraganu, powodzi, pożaru; obserwuje i prowadzi proste doświadczenia, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; bezpiecznie porusza się po drogach pieszo i na rowerze; stosuje elementy odblaskowe; rozumie, że jako uczestnik ruchu drogowego musi przestrzegać zasad bezpieczeństwa; wie, jak bezpiecznie korzystać ze środków komunikacji; potrafi zawiadomić dorosłych w sytuacji wypadku; podaje zasady obowiązujące pieszych poruszających się po drodze w mieście i na wsi; stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole; nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody; zna zagrożenia ze strony zjawisk przyrodniczych, takich jak: burza, pożar.

Klasa II – czynności ucznia: poznaje pracę ludzi różnych zawodów i rozumie jej znaczenie; zna zawody osób, które mogą pomóc w trudnych i niebezpiecznych sytuacjach; rozpoznaje sygnały alarmowe (akustyczne) w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych, właściwie na nie reaguje; zna numery telefonów pogotowia ratunkowego, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112; stara się właściwie reagować w sytuacjach trudnych, niebezpiecznych, szuka lub udziela pomocy

w sytuacjach zagrożenia; nawiązuje pozytywne kontakty w grupie; utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, ogrodzie itp.); prawidłowo siedzi w ławce, przy stole; dba o ład i porządek w swoim otoczeniu; sprząta po zakończonej pracy i pomaga innym w utrzymywaniu porządku; dba o czystość ciała, higienę osobistą i o swoje zdrowie; zwraca się do dorosłego o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia; zna zagrożenia ze strony niebezpiecznych i chorych zwierząt oraz trujących roślin i grzybów, wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia; zna podstawowe zasady racjonalnego żywienia; przygotowuje zdrowy posiłek; planuje jadłospis; zna walory odżywcze produktów; rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia; świadomie stosuje się do zaleceń stomatologa i pediatry; dba o własne zdrowie i bezpieczeństwo, a w miarę możliwości o zdrowie i bezpieczeństwo innych; rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; zna niebezpieczeństwa wynikające z pogody; słucha i rozumie osoby zapowiadające pogodę w radiu i telewizji; stosuje się do podanych informacji o pogodzie; ubiera się stosownie do pogody; obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody; zna zagrożenia ze strony zjawisk atmosferycznych: śnieżycy, lawiny; rozumie znaczenie deszczu w przyrodzie, zna pojęcia powodzi i suszy; obserwuje i prowadzi proste doświadczenia, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; nazywa składniki pogody: temperaturę, ciśnienie atmosferyczne, opady, wiatr, zachmurzenie; zna i w miarę możliwości używa urządzeń do obserwacji pomiarów pogody; zawsze przestrzega zasad bezpieczeństwa w różnych miejscach i sytuacjach; bezpiecznie porusza się po drogach; wie, jak należy zachować się w środkach komunikacji; stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole; rozumie swoje role i przestrzega norm postępowania jako członek różnych społeczności (np. dziecko, kolega, widz, pasażer).

Klasa III – czynności ucznia: przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów ludzi znanych z miejsca zamieszkania oraz zawodów użyteczności publicznej: nauczyciel, żołnierz, policjant, strażak, lekarz, pielęgniarz czy leśnik, a ponadto rozumie istotę pracy w służbach mundurowych i medycznych; posługuje się numerami telefonów alarmowych, formułuje komunikat – wezwanie o pomoc: policji, pogotowia ratunkowego, straży pożarnej; posługuje się danymi osobowymi w kontakcie ze służbami mundurowymi i medycznymi, w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia; dba o higienę oraz estetykę własną i otoczenia; reaguje stosownym zachowaniem w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, zdrowia jego lub innej osoby; wymienia wartości odżywcze produktów spożywczych; ma świadomość znaczenia odpowiedniej diety dla utrzymania zdrowia, ogranicza spożywanie posiłków o niskich wartościach odżywczych i niezdrowych, zachowuje umiar w spożywaniu produktów słodzonych, zna konsekwencje zjadania ich w nadmiarze; przygotowuje posiłki służące utrzymaniu zdrowia; ubiera się odpowiednio do stanu pogody, poszukuje informacji na temat pogody, wykorzystując np. internet; rozróżnia podstawowe znaki drogowe, stosuje przepisy bezpieczeństwa w ruchu drogowym i miejscach publicznych; przestrzega zasad zachowania się w środkach publicznego transportu zbiorowego; stosuje się do zasad

bezpieczeństwa w szkole, odnajduje drogę ewakuacyjną, rozpoznaje znaki i symbole informujące o różnych rodzajach niebezpieczeństw oraz zachowuje się zgodnie z informacją w nich zawartą; stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku; ma świadomość istnienia zagrożeń ze strony środowiska naturalnego, np. nagłej zmiany pogody, huraganu, ulewnych deszczów, burzy, suszy oraz ich następstw: powodzi, pożaru, pioruna, określa odpowiednie sposoby zachowania się człowieka w takich sytuacjach; ma świadomość obecności nieprawdziwych informacji, np. w przestrzeni wirtualnej, publicznej; sprawdza informacje, zadając pytania nauczycielowi, rodzicom, policjantowi; stosuje zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń cyfrowych, rozumie i respektuje ograniczenia związane z czasem pracy z takimi urządzeniami oraz stosuje zasady netykiety; ma świadomość, że nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka; ma świadomość pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka.

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE PRZESTRZENI GEOGRAFICZNEJ

Klasa I – czynności ucznia: posiada wiedzę o tym, że jego miejscowość jest częścią Polski, wiedzę o regionie, w którym znajduje się jego miejscowość; potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); określa podobieństwa i różnice między krajobrazami wiejskim i miejskim; zna wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi.

Klasa II – czynności ucznia: wymienia i rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla wybranych rejonów Polski; wymienia i rozpoznaje poszczególne typy krajobrazów (nizinny, górski, nadmorski), wymienia różnice i podobieństwa występujące między tymi krajobrazami; charakteryzuje typowe elementy krajobrazów; orientuje się na mapie fizycznej Polski: rozpoznaje kierunki i znaki na mapie, czyta mapę (główne rzeki, największe miasta), potrafi wskazać granice Polski, jej sąsiadów, odnajduje swoją miejscowość jako część Polski, nazywa główne kierunki świata, opisuje położenie sąsiadów Polski względem Polski; nazywa i odnajduje na mapie wybrane kraje UE; zna wybrane stolice krajów UE; rozumie legendę mapy fizycznej; korzysta z mapy fizycznej: odczytuje nazwy krain geograficznych; wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku; rozumie następstwa ruchu obrotowego Ziemi wokół własnej osi: pory dnia.

Klasa III – czynności ucznia: określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy; opisuje charakterystyczne formy terenu, składniki przyrody, charakterystyczne miejsca, np. miejsca pamięci narodowej, najważniejsze zakłady pracy, w tym ważniejsze przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, interesujące zabytki, pomniki, tereny rekreacyjne, parki krajobrazowe, parki narodowe; wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, główne miasta, rzeki, nazwy krain geograficznych; czyta proste plany; wskazuje kierunki główne na mapie, odczytuje podstawowe znaki kartograficzne map, z których korzysta; za pomocą komputera, wpisując poprawnie adres, wyznacza np. trasę przejazdu rowerem; wymienia nazwę stolicy Polski i jej charakterystyczne obiekty, wyjaśnia znaczenie stolicy dla całego kraju, wskazuje na

mapie jej położenie; przedstawia charakterystyczne dla Polski dyscypliny sportowe, gospodarcze lub inne, np. artystyczną działalność człowieka, w której Polska odnosi sukcesy lub z której słynie; wyznacza kierunki główne w terenie na podstawie cienia; określa, z którego kierunku wieje wiatr; rozpoznaje charakterystyczne rodzaje opadów; przedstawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE).

Podmiotowość. Wspólne rozmowy, zabawy, działania zintegrują grupę, a połączony wysiłek przy organizacji różnego rodzaju imprez, akcji, projektów podniesie poczucie wartości dzieci.

Motywacja. Pozwólcie dziecku samodzielnie odkrywać zjawiska, procesy, pojęcia, zależności. Poszukiwanie i obserwacja angażują i motywują do pracy.

Współpraca. Umożliwiajcie uczniom wykonywanie zadań i rozwiązywanie problemów, bowiem wtedy uczą się oni komunikowania, dyskusowania, szukania rozwiązań, porównywania, przewidywania, szacowania, weryfikowania, oceniania i dokonywania wyborów. Dodatkowo taka aktywność rozwija myślenie (przyczynowo-skutkowe, twórcze, krytyczne), sprzyja samorealizacji i współdziałaniu w grupie, kształtuje umiejętność syntezy interdyscyplinarnej.

Dialog. „Jedno z zasadniczych zadań edukacyjnych polega na tym, aby przez aktywne kontakty z przyrodą wykształcić u dzieci właściwy stosunek do wszystkiego, co żywe, a także stopniowo doprowadzić je do zrozumienia stanowiska i roli człowieka w przyrodzie. W trakcie zajęć przyrodniczych kształtują się również zainteresowania dzieci, co z kolei ma wpływ na rozwój ich zdolności intelektualnych” (Budnik, 2010: 33).

Kreatywność. Pozwalajcie dzieciom na eksperymentowanie poddające teorie praktycznym próbom. Pozwólcie na weryfikowanie dotychczasowych hipotez, prowadzenie obserwacji i doświadczanie. W ten sposób uzmysławiamy uczniom, że wiedza nie jest czymś skończonym i jednoznacznym.

EDUKACJA MATEMATYCZNA

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE STOSUNKÓW PRZESTRZENNYCH I CECH WIELKOŚCIOWYCH

Klasa I – czynności ucznia: dostrzega podobieństwa i różnice między elementami; ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów w porównywanych zbiorach; klasyfikuje obiekty, porównuje je, tworzy kolekcje, np. zwierząt, zabawek; wyprowadza kierunki od siebie i innych osób; określa położenie obiektów względem obranego obiektu; orientuje się na kartce papieru, aby odnajdować informacje i rysować strzałki we właściwym kierunku; używa poprawnie i ze zrozumieniem zwrotów typu: za, przed, obok, w górę, do przodu, do tyłu, w prawo, w lewo itp.; określa

kierunek ruchu, stosując wyrażenia: do przodu/do tyłu, w górę/w dół, na prawo/na lewo, pionowo/poziomo, ukośnie.

Klasa II – czynności ucznia: określa swoje położenie w przestrzeni, położenie przedmiotów względem obserwatora, jednego przedmiotu względem drugiego; rozumie względność pojęć: „blisko”, „daleko”, „wysoko”; dokonuje klasyfikacji przedmiotów wg ich cech.

Klasa III – czynności ucznia: określa i prezentuje wzajemne położenie przedmiotów na płaszczyźnie i w przestrzeni, kierunek ruchu przedmiotów oraz osób, kierunek ruchu przedmiotu na prawo/lewo od osoby widzianej z przodu (także przedstawionej na fotografii czy obrazku); porównuje przedmioty pod względem wyróżnionej cechy wielkościowej, np. długości czy masy; dokonuje klasyfikacji przedmiotów; posługuje się pojęciami: „pion”, „poziom”, „skos”.

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE LICZB I ICH WŁASNOŚCI

Klasa I – czynności ucznia: liczy w aspekcie kardynalnym bez odgórnego ustalania zakresu; liczy w aspekcie porządkowym bez odgórnego ustalania zakresu; odróżnia liczenie poprawne od błędnego; liczy od danej liczby (w zakresie co najmniej 20); liczy wstecz (w zakresie co najmniej 20); liczy dziesiątkami w zakresie 100; porównuje liczebności dwóch zbiorów za pomocą dwóch metod: przeliczania obiektów oraz łączenia obiektów w pary; używa określeń: „tyle samo”, „więcej”, „mniej”; poznaje liczby naturalne od 0 do 20 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym; wyodrębniania w liczbie dwucyfrowej (cyfry drugiej dziesiątki) cyfry dziesiątek i jedności, a w zapisie tej liczby cyfry dziesiątek i cyfry jedności; układa obiekty w kolejności malejącej i wzrastającej oraz je numeruje, wybiera obiekt takiej serii, określa obiekty następne i poprzednie.

Klasa II – czynności ucznia: liczy od danej liczby po 1 w przód i w tył w zakresie co najmniej do 100; przelicza różne obiekty – liczy w różnych kierunkach: od strony lewej do prawej, od prawej do lewej, od dowolnego obiektu; przelicza obiekty nieuporządkowane; przelicza cyklicznie; liczy w aspekcie porządkowym w przód i w tył w zakresie co najmniej 100; liczy po 10 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100; liczy po 2, 3, 5 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100; liczy po 100 w przód i w tył w zakresie co najmniej 1000; poznaje liczby naturalne do 100 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym; rozumie sformułowania typu: „liczba o 7 większa”, „liczba o 10 mniejsza”; stosuje znaki: $<$, $=$, $>$; wyodrębnia w liczbie: liczby setek, dziesiątek i jedności, a w zapisie liczby: cyfry setek, dziesiątek i jedności; zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 100; zamienia zapis słowny liczby na cyfrowy i odwrotnie.

Klasa III – czynności ucznia: jak w kl. 2 oraz liczy (w przód i wstecz) od podanej liczby po 1, 2, 10 itp.; odczytuje i zapisuje, za pomocą cyfr, liczby od zera do tysiąca oraz wybrane liczby do miliona (np. 1500, 10 000, 800 000); wyjaśnia znaczenie cyfr w zapisie liczby; wskazuje jedności, dziesiątki, setki itd.; określa kolejność, posługując

się liczbą porządkową; porównuje liczby; porządkuje liczby od najmniejszej do największej i odwrotnie.

ZAKRES TREŚCI: POSŁUGIWANIE SIĘ LICZBAMI

Klasa I – czynności ucznia: rozkłada liczby w zakresie 20 na składniki; odkrywa wiele kombinacji rozkładu danej liczby; dostrzega związek liczby porządkowej z kardynalną; porządkuje liczby z zakresu 0–20 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określa miejsce liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym); określa liczebności zbioru (bez kodowania w jak największym zakresie); porównuje liczby od 0 do 20; stosuje liczby od 0 do 20 w aspekcie miarowym; stosuje pojęcie „para”, wyróżnia liczby parzyste i nieparzyste; dodaje i odejmuje na palcach i innych zbiorach zastępczych bez zapisywania działań (w zakresie dostępnym dzieciom); zapisuje działania arytmetyczne z zastosowaniem znaków: +, −, =; dodaje i odejmuje w zakresie 20 z zapisywaniem obliczeń za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych; dolicza do 10; korzysta w obliczeniach z prawa przemienności dodawania; dostrzega i praktycznie korzysta ze związków dodawania z odejmowaniem; dodaje kilka liczb w zakresie 20; odejmuje od danej liczby dwie liczby (w zakresie 20); oblicza złożone działania w zakresie 20, np. $9 + 8 - 2$; opisuje różne sytuacje językiem matematyki (sytuacje zabaw, czynności porządkowych, wycieczek itp.).

Klasa II – czynności ucznia: rozkłada liczby z zakresu 0–100 na składniki (dwa składniki i więcej niż dwa); odkrywa wiele kombinacji rozkładu liczby; dostrzega związek liczby porządkowej z kardynalną; porządkuje liczby z zakresu 0–100 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określa miejsce liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym); ustala brakujące liczby w danym ciągu; porównuje dwie dowolne liczby w zakresie 100 słownie i z użyciem znaków: <, >, =; dokonuje porównania różnicowego: o tyle więcej/mniej, o ile więcej/mniej; wyróżnia liczby parzyste i nieparzyste z zakresu 100; stosuje liczby od 0 do 100 w aspekcie miarowym; dodaje i odejmuje w zakresie 20, a następnie w zakresie 100 z zapisywaniem obliczeń za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych; dolicza do pełnych dziesiątek w zakresie 100; praktycznie korzysta w obliczeniach z praw przemienności i łączności dodawania; dostrzega i praktycznie korzysta ze związku dodawania z odejmowaniem, sprawdza wynik odejmowania za pomocą dodawania oraz dodawania za pomocą odejmowania; dodaje kilka liczb w zakresie 100; odejmuje od danej liczby dwie liczby w zakresie 100; wykonuje działania złożone na dodawanie i odejmowanie w zakresie 100; zaznacza na chodniczku liczbowym proste operacje na dodawanie i odejmowanie; poznaje działanie mnożenia w nawiązaniu do konkretnych sytuacji; stosuje w zapisie działania mnożenia znak „·”; odczytuje, zapisuje i oblicza działania mnożenia w zakresie 50; poznaje działanie dzielenia w nawiązaniu do konkretnych sytuacji; stosuje w zapisie działania dzielenia znak „:”; dostrzega i praktycznie korzysta ze związku mnożenia z dzieleniem, sprawdza wynik dzielenia za pomocą mnożenia oraz mnożenia za pomocą dzielenia; praktycznie korzysta z prawa przemienności mnożenia; rozwiązuje łatwe równanie

jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (w zakresie 100); opisuje różne sytuacje językiem matematyki (sytuacje zabaw, czynności porządkowych, wycieczek itp.); matematyzuje sytuacje konkretne.

Klasa III – czynności ucznia: jak w kl. 2 oraz wyjaśnia istotę działań matematycznych – dodawania, odejmowania, mnożenia, dzielenia oraz związki między nimi; korzysta intuicyjnie z własności działań; dodaje do podanej liczby w pamięci i od podanej liczby odejmuje w pamięci: liczbę jednocyfrową, liczbę 10, liczbę 100 oraz wielokrotności 10 i 100 (w prostszych przykładach); mnoży i dzieli w pamięci w zakresie tabliczki mnożenia; mnoży w pamięci przez 10 liczby mniejsze od 20; rozwiązuje równania z niewiadomą zapisaną w postaci okienka (uzupełnia okienko); stosuje własne strategie, wykonując obliczenia; posługuje się znakiem równości i znakami czterech podstawowych działań; dodaje i odejmuje liczby dwucyfrowe, zapisując w razie potrzeby częściowe wyniki działań lub, wykonując działania w pamięci, od razu podaje wynik; oblicza sumy i różnice większych liczb w prostych przykładach typu: $250 + 50$, $180 - 30$; mnoży liczby dwucyfrowe przez 2, zapisując, jeśli ma taką potrzebę, częściowe wyniki działań; przy obliczeniach stosuje własne strategie.

ZAKRES TREŚCI: CZYTANIE TEKSTÓW MATEMATYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: matematyzuje sytuacje konkretne: rozwiązuje proste zadania z treścią na dodawanie i odejmowanie za pomocą symulacji na konkretach, rysunkach pomocniczych lub przez wykonywanie wyłącznie działań na liczbach; zapisuje rozwiązanie zadania z treścią za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych; rozwiązuje proste zadania z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie różnicowe; rozwiązuje proste zadania z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego składnika, nieznanego odjemnika); rozwiązuje złożone zadania z treścią wymagające zastosowania dwóch działań (dodania kilku liczb, odjęcia od danej liczby dwóch innych lub dodawania i odejmowania); rozwiązuje zadania otwarte, czyli takie, w których jest kilka poprawnych odpowiedzi; układa zadania z treścią do historyjek obrazkowych, do obrazków, na których przedstawiona jest akcja, do działania dodawania i odejmowania.

Klasa II – czynności ucznia: rozwiązuje proste zadania z treścią na dodawanie i odejmowanie; zapisuje rozwiązanie zadania za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych; rozwiązuje proste zadania z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie różnicowe, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego składnika, nieznanego odjemnika lub odjemnej); uzupełnia danymi zadania z niedomiarem; rozwiązuje zadania z danymi sprzecznymi; rozwiązuje złożone zadania z treścią wymagające zastosowania dwóch działań – dodawania i odejmowania; układa zadania z treścią do działania dodawania i odejmowania; rozwiązuje proste zadania z treścią na mnożenie i dzielenie; zapisuje rozwiązanie zadania za pomocą cyfr i znaków

działań matematycznych; wybrane działania realizuje za pomocą prostych aplikacji komputerowych.

Klasa III – czynności ucznia: jak w kl. 2 oraz analizuje i rozwiązuje zadania tekstowe proste i wybrane złożone; dostrzega problem matematyczny oraz tworzy własną strategię jego rozwiązania, odpowiednią do warunków zadania; opisuje rozwiązanie za pomocą działań, równości z okienkiem, rysunku lub w inny wybrany przez siebie sposób; układa zadania i je rozwiązuje, tworzy łamigłówki matematyczne, wykorzystuje w tym procesie własną aktywność artystyczną, techniczną, konstrukcyjną; wybrane działania realizuje za pomocą prostych aplikacji komputerowych.

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE POJĘĆ GEOMETRYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: rozpoznaje i nazywa kształt koła, prostokąta, kwadratu, trójkąta w otoczeniu i na rysunkach; konstruuje prostokąty i trójkąty z patyczków o różnej długości; rysuje, wycina prostokąty, kwadraty i trójkąty po śladzie; obrysowuje szablon kół, trójkątów, prostokątów i kwadratów; porównuje długości boków prostokątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie.

Klasa II – czynności ucznia: rozpoznaje i nazywa kształt koła, prostokąta, kwadratu, trójkąta w otoczeniu i na rysunkach; konstruuje prostokąty i trójkąty z patyczków; rysuje, wycina prostokąty, kwadraty i trójkąty po śladzie; wie, co to jest linia krzywa, prosta i łamana, oblicza długości łamanych; kontynuuje regularność w prostych motywach (np. szlaczkach, rozetach, ornamentach); zauważa zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i niektórych elementach otoczenia, porównuje długości boków prostokątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie oraz mierzy za pomocą linijki; mierzy długości linijką, sumuje długości dwóch przedmiotów wyrażone w centymetrach (w zakresie 20 cm); dodaje i odejmuje długości dwóch, trzech przedmiotów i wyraża wynik w metrach; dodaje i odejmuje długości dwóch, trzech przedmiotów i wyraża wynik w centymetrach (w zakresie 100 cm); mierzy i zapisuje wynik pomiaru długości i szerokości przedmiotów; posługuje się jednostkami „centymetr”, „metr”, wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar; używa pojęcia „kilometr” w sytuacjach życiowych; mierzy linijką boki prostokątów oraz porównuje ich długości; zauważa zjawisko symetrii w otoczeniu.

Klasa III – czynności ucznia: jak w kl. 2 oraz rozpoznaje – w naturalnym otoczeniu (w tym na ścianach figur przestrzennych) i na rysunkach – figury geometryczne: prostokąt, kwadrat, trójkąt, koło, wyodrębnia te figury spośród innych; rysuje figury w pomniejszeniu i powiększeniu; rysuje drugą połowę figury symetrycznej; kreśli przy pomocy linijki odcinki i łamane; rysuje odręcznie prostokąty (w tym kwadraty), wykorzystując sieć kwadratową; mierzy długości odcinków, boków figur geometrycznych itp.; podaje wynik pomiaru, posługując się jednostkami długości: centymetr, metr, milimetr; wyjaśnia związki między jednostkami długości; posługuje się wyrażeniami dwumianowanymi; wyjaśnia pojęcie „kilometr”; mierzy obwody różnych figur za pomocą narzędzi pomiarowych, także w kontekstach z życia

codziennego; oblicza obwód trójkąta i prostokąta (w tym także kwadratu) o danych bokach; dostrzega symetrię w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka obecnych w otoczeniu.

ZAKRES TREŚCI: STOSOWANIE MATEMATYKI W SYTUACJACH ŻYCIOWYCH ORAZ W INNYCH OBSZARACH EDUKACJI

Klasa I – czynności ucznia: klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy; rozpoznaje monety: 1 zł, 2 zł, 5 zł; 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr; rozpoznaje banknoty: 10 zł i 20 zł; poznaje i stosuje pojęcie „cena towaru”; wskazuje produkty droższe/tańsze; zna orientacyjną wartość podstawowych produktów; szacuje, czy wystarczy pieniędzy na zakup określonego towaru; oblicza wartość zakupów (zakres obliczeń do 20 zł); poznaje pojęcie długu i konieczność spłacania go; porównuje wartości monet i banknotów, np. 20 gr to więcej niż 10 gr, a 10 zł to mniej niż 20 zł; poznaje i stosuje do rozwiązywania zadań zależności: za monetę o większym nominale można otrzymać kilka innych monet o mniejszym nominale; dodaje i odejmuje złotówki w zakresie 20 zł, stosuje w takich obliczeniach kilka różnych możliwości; potrafi ważyć różne przedmioty; różnicuje przedmioty cięższe, lżejsze; wie, że towar w sklepie jest pakowany wg wagi; dodaje i odejmuje wagi produktów i wyraża sumy w kilogramach (w zakresie 20 kg); mierzy ilości płynów kubkiem i miarką litrową; dodaje i odejmuje ilości płynu, np. 3 litry i 2 litry to razem 5 litrów (w zakresie 20 l); zna pojęcia „kg”, „litr”; porównuje wyniki pomiarów; nazywa dni w tygodniu i miesiące w roku; orientuje się, do czego służy kalendarz i potrafi z niego korzystać; określa pory dnia: rano, przed południem, po południu, wieczorem, w nocy; rozumie pojęcie tygodnia w znaczeniu administracyjnym oraz jako 7 kolejnych dni tygodnia; rozpoznaje czas na zegarze w takim zakresie, jaki pozwala mu orientować się w ramach czasowych szkolnych zajęć i obowiązków domowych; dokonuje pomiaru dowolnie obraną wspólną miarą, porównuje wyniki; stosuje w praktyce pojęcia kg, litr i godzina; oblicza upływ czasu na zegarze; wykorzystuje warcaby i inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad itd.

Klasa II – czynności ucznia: klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy; dzieli na dwie i cztery równe części, np. kartkę papieru, czekoladę; rozpoznaje monety: 1 zł, 2 zł, 5 zł; 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr, 50 gr; rozpoznaje banknoty: 10 zł i 20 zł; porównuje wartości monet i banknotów; poznaje i stosuje pojęcia: „cena towaru”, „wartość towaru”; poznaje i stosuje do rozwiązywania zadań zależności: za monetę o większym nominale można otrzymać kilka innych monet o mniejszym nominale; określa liczbę monet potrzebnych do zapłacenia określonej kwoty; waży przedmioty, używając określeń „kilogram”, „dekagram”, wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar; dodaje i odejmuje wagi produktów i wyraża wynik w kilogramach (w zakresie 100 kg); odmierza płyny różnymi miarkami, używając określeń „litr” i „pół litra”; dodaje i odejmuje ilości płynu i wyraża

wynik w litrach (w zakresie 100 l); posługuje się pojęciami „pół godziny”, „kwadrans”, „minuta”; odczytuje wskazania zegarów, wykonuje proste obliczenia zegarowe w zakresie pełnych godzin; rozumie pojęcie „tydzień”; stosuje określenia: „dzisiaj”, „wczoraj”, „przedwczoraj”, „jutro”, „pojutrze”, „tyle dni temu”, „za tyle dni”; odczytuje i zapisuje liczby od I do XII w systemie rzymskim; wykorzystuje warcaby, szachy i inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad itd.

Klasa III – czynności ucznia: klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy; dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka obecnych w otoczeniu; dzieli na dwie i cztery równe części, np. kartkę papieru, czekoladę; używa pojęć: „połowa”, „dwa i pół”, „cztery równe części”, „czwarta część” lub „ćwierć”; wykonuje obliczenia pieniężne; zamienia złote na grosze i odwrotnie, rozróżnia nominały na monetach i banknotach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej; odczytuje godziny na zegarze ze wskazówkami oraz elektronicznym (wyświetlającym cyfry w systemie 24-godzinnym); wykonuje proste obliczenia dotyczące czasu; posługuje się jednostkami czasu: „doba”, „godzina”, „minuta”, „sekunda”; posługuje się stoperem, aplikacjami telefonu, tabletu, komputera; zapisuje daty, np. swojego urodzenia lub datę bieżącą; posługuje się kalendarzem; odczytuje oraz zapisuje znaki rzymskie co najmniej do XII; mierzy temperaturę za pomocą termometru oraz odczytuje ją; dokonuje obliczeń szacunkowych w różnych sytuacjach życiowych; waży; używa określeń: „kilogram”, „dekagram”, „gram”, „tona”, zna zależności między tymi jednostkami; odmierza płyny; używa określeń: „litr”, „pół litra”, „ćwierć litra”; wykorzystuje warcaby, szachy i inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad itd.; przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne; wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów, działań twórczych i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Kształtujcie w dziecku poczucie wartości, wiarę we własne możliwości, świadomość indywidualnych zdolności, potrzeb i sposobów efektywnego uczenia się.

Motywacja. Wskazujcie wychowankom sposoby rzetelnego wywiązywania się z obowiązków uczniowskich. Odkrycie przez dzieci wartości dobrze spełnionego obowiązku wpłynie pozytywnie na ich zaangażowanie i motywację do dalszej pracy. Zadaniem nauczyciela jest tworzenie takich okazji do uczenia się, w których dzieci będą wykorzystywały indywidualny potencjał (mocne strony), a także własne zainteresowania.

Współpraca. Uczcie dzieci jedności w działaniu, harmonii w grupie, budowania pozytywnych relacji podczas wspólnych działań, zgody i zrozumienia, umiejętności słuchania innych i konstruktywnego dialogu (Kozłińska i Olszewska 2007: 78). **Dialog.** Organizujcie zajęcia na 3 poziomach reprezentacji: enaktywnym, ikonycznym i symbolicznym. Reprezentacja enaktywna oparta jest na działaniu.

„Człowiek zauważa prawidłowości w zmianach dokonywanych w realnym świecie, na realnych obiektach. Uczy się w toku własnych działań i doświadczeń – pozytywnych i negatywnych”. (...) Reprezentacja ikoniczna oparta jest na wyobrażeniach – człowiek odkrywa prawidłowości w wyobraźni. (...) Reprezentacja symboliczna oparta jest na symbolach – człowiek odkrywa prawidłowości w działaniach na symbolach (tamże: 33). Z opisanych prawidłowości nauczyciel powinien skorzystać w ten sposób, że animując działania, stworzy uczniom warunki do przechodzenia kolejno przez trzy wymienione reprezentacje: najpierw dziecko jest aktywne, następnie poprzez aktywność własną poznaje sens swojego działania i jego prawidłowości, a symbol lub nazwa powinna pojawić się wówczas, gdy uczeń ją zrozumie, zapamięta i będzie się nią posługiwał w sposób świadomy (tamże: 34). **Kreatywność.** Kładźcie nacisk na aktywność i samodzielność intelektualną uczniów, m.in. zachęcając ich do matematycznych poszukiwań i rozumowania na miarę ich możliwości. Badania umiejętności polskich trzecioklasistów oraz badania piętnastolatków PISA pokazują wyraźnie, że polskie dzieci/młodzież mają duże problemy w sytuacjach, kiedy trzeba myśleć twórczo i zastosować posiadaną wiedzę w nowych sytuacjach (Dąbrowski, 2008: 141–142).

EDUKACJA INFORMATYCZNA

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE, ANALIZOWANIE I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW

Klasa I – czynności ucznia: układa w logicznym porządku obrazki, teksty, polecenia (instrukcje) składające się m.in. na codzienne czynności.

Klasa II – czynności ucznia: układa w logicznym porządku obrazki, teksty, polecenia (instrukcje) składające się m.in. na codzienne czynności; rozwiązuje zadania, zagadki i łamigłówki prowadzące do odkrywania algorytmów; opowiada, jak należy formułować polecenia wysyłane komputerowi (program komputerowy); rozwiązuje zagadki logiczne wprowadzające do nauki kodowania; samodzielnie porusza się po aplikacjach, zmienia i dodaje elementy; edytuje tło, wskazuje miejsce, w którym układa elementy; z pomocą nauczyciela tworzy animację ze zmieniającym się tłem.

Klasa III – czynności ucznia: samodzielnie porusza się po aplikacjach, zmienia i dodaje elementy; edytuje tło, wskazuje miejsce, w którym układa elementy; tworzy animację ze zmieniającym się tłem; układa w logicznym porządku obrazki, teksty, polecenia (instrukcje) składające się m.in. na codzienne czynności; tworzy polecenie lub sekwencje poleceń dla określonego planu działania prowadzące do osiągnięcia celu; rozwiązuje zadania, zagadki i łamigłówki prowadzące do odkrywania algorytmów.

ZAKRES TREŚCI: PROGRAMOWANIE I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW Z WYKORZYSTANIEM KOMPUTERA I INNYCH URZĄDZEŃ CYFROWYCH

Klasa I – czynności ucznia: ogląda grafiki i animacje za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni; ogląda zdjęcia w komputerze za pomocą wybranego programu;

słucha muzyki za pomocą odpowiedniego programu; pisze bardzo proste teksty za pomocą programu do edycji tekstu; obsługuje bardzo proste programy graficzne; twórczo podchodzi do problemu, wykazuje się inicjatywą, przy pomocy nauczyciela planuje pracę; korzysta z wybranych gier edukacyjnych.

Klasa II – czynności ucznia: podejmuje próbę zdefiniowania słów: „programowanie”, „kodowanie”; rozpoznaje i nazywa problemy; stawia odpowiednie pytania i formułuje robocze hipotezy; twórczo podchodzi do problemu, wykazuje się inicjatywą, samodzielnością w planowaniu pracy; wyszukuje informacje pomagające rozwiązać określony problem; formułuje pytania i nazywa problem; stosuje algorytm prosty obliczeniowo; za pomocą ciągu poleceń tworzy proste motywy lub steruje obiektem na ekranie; programuje wizualnie proste sytuacje lub historyjki według pomysłów własnych i opracowanych wspólnie z innymi uczniami; korzysta z wybranych gier edukacyjnych; korzysta z opcji w programach; przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe, w tym stronę www swojej szkoły; dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej; nawiguje po stronach internetowych w określonym zakresie; ogląda grafiki i animacje za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni; ogląda zdjęcia w komputerze za pomocą wybranego programu; wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki (z gotowych figur); pisze krótki tekst; wstawia grafiki do tekstu, formatuje obiekty graficzne; tworzy krótki dokument tekstowy, formatuje zgodnie z założeniami podanymi przez nauczyciela; tworzy pliki graficzne zgodnie z założeniami podanymi przez nauczyciela; pracuje z programem do prezentacji multimedialnej; przygotowuje pokazy.

Klasa III – czynności ucznia: przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe, w tym stronę www swojej szkoły; dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej; nawiguje po stronach internetowych w określonym zakresie; ogląda grafiki i animacje za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni; ogląda zdjęcia w komputerze za pomocą wybranego programu; wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki (z gotowych figur); edytuje tekst, pisze i formatuje krótki tekst; wstawia grafiki do tekstu, formatuje obiekty graficzne; programuje wizualnie proste sytuacje lub historyjki według pomysłów własnych i opracowanych wspólnie z innymi uczniami, pojedyncze polecenia, a także ich sekwencje sterujące obiektem na ekranie komputera bądź innego urządzenia cyfrowego; tworzy proste rysunki, dokumenty tekstowe, łącząc tekst z grafiką, np. zaproszenia, dyplomy, ulotki, ogłoszenia; powiększa, zmniejsza, kopiuje, wkleja i usuwa elementy graficzne i tekstowe – doskonali przy tym umiejętności pisania, czytania, rachowania i prezentowania swoich pomysłów; zapisuje efekty swojej pracy we wskazanym miejscu.

ZAKRES TREŚCI: POSŁUGIWANIE SIĘ KOMPUTEREM,
URZĄDZENIAMI CYFROWYMI I SIECIAMI KOMPUTEROWYMI

Klasa I – czynności ucznia: posługuje się komputerem lub innym urządzeniem cyfrowym w podstawowym zakresie; odtwarza animacje i prezentacje multimedialne;

uruchamia płyty z filmem lub animacją; korzysta z różnych programów edukacyjnych w zależności od potrzeb i własnych możliwości; prezentuje prace na tablicy multimedialnej lub za pomocą projektora umożliwiającemu każdemu uczniowi zobaczenie efektów pracy kolegów.

Klasa II – czynności ucznia: odtwarza animacje i prezentacje multimedialne; przegląda internet w zakresie poszukiwania określonej informacji wskazanej przez nauczyciela; konfiguruje sprzęt multimedialny; prezentuje prace na tablicy multimedialnej lub za pomocą projektora umożliwiającemu każdemu uczniowi zobaczenie efektów pracy kolegów; potrafi zmontować film za pomocą prostych aplikacji multimedialnych.

Klasa III – czynności ucznia: posługuje się komputerem lub innym urządzeniem cyfrowym oraz urządzeniami zewnętrznymi przy wykonywaniu zadania; kojarzy działanie komputera lub innego urządzenia cyfrowego z efektami pracy z oprogramowaniem; korzysta z udostępnionych mu stron i zasobów internetowych.

ZAKRES TREŚCI: ROZWIJANIE KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: współpracuje z innymi uczniami, wymienia się z nimi pomysłami i doświadczeniami, wykorzystując technologię.

Klasa II – czynności ucznia: uczestniczy w pracy zespołowej, porozumiewa się z innymi osobami podczas realizacji wspólnego projektu; podejmuje decyzje w zakresie swoich zadań i uprawnień.

Klasa III – czynności ucznia: współpracuje z innymi uczniami, wymienia się z nimi pomysłami i doświadczeniami, wykorzystując technologię; eksploatuje możliwości technologii do komunikowania się w procesie uczenia się.

ZAKRES TREŚCI: PRZESTRZEGANIE PRAWA I ZASAD BEZPIECZEŃSTWA

Klasa I – czynności ucznia: korzysta z komputera lub innego urządzenia cyfrowego tak, aby nie narażać własnego zdrowia; stosuje się do ograniczeń korzystania z komputera, internetu; ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu; zna zagrożenia wynikające z korzystania z internetu.

Klasa II – czynności ucznia: szanuje prywatność i pracę innych osób; przestrzega zasad etycznych i prawnych związanych z korzystaniem z komputera i internetu, ocenia możliwe zagrożenia; korzysta z komputera tak, aby nie narażać własnego zdrowia; stosuje się do ograniczeń korzystania z komputera, internetu, multimediiów; ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu; zna zagrożenia wynikające z korzystania z internetu; wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwiera kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne; wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia.

Klasa III – czynności ucznia: posługuje się udostępnioną mu technologią zgodnie z ustalonymi zasadami; rozróżnia pożądane i niepożądane zachowania innych

osób (również uczniów) korzystających z technologii, zwłaszcza w sieci internet; przestrzega zasad dotyczących korzystania z efektów pracy innych osób i związanych z bezpieczeństwem w internecie.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Pozwólcie uczniom myśleć kategoriami naukowymi, aby mogli zrozumieć współczesny świat i wywierać na niego wpływ. **Motywacja.** Doskonalcie umiejętność samodzielnego planowania. W ten sposób uczniowie nauczą się odpowiedzialności za podejmowane decyzje. **Współpraca.** Stwarzajcie możliwość aktywnego wspólnego poszukiwania i dogłębnego poznania poprzez gromadzenie informacji z różnych źródeł.

Dialog. Nauczcie dzieci myślenia kategoriami danej dyscypliny. W ten sposób nabędą interdyscyplinarną biegłość. **Kreatywność.** Kładźcie nacisk na bezpośrednie działania uczniów i ich aktywność w formie zajęć praktycznych. Zajęcia realizowane powinny być w korelacji z innymi obszarami edukacji. Uczeń powinien korzystać z komputera w różnych sytuacjach dnia aktywności.

EDUKACJA TECHNICZNA

ZAKRES TREŚCI: ORGANIZACJA PRACY

Klasa I – czynności ucznia: utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, ogrodzie itp.); sprząta po zakończonej pracy i pomaga innym w utrzymywaniu porządku;

planuje własną pracę; pracuje zgodnie z planem; rozumie, że należy rozsądnie gospodarować materiałami; ma świadomość konieczności właściwej organizacji pracy; współdziała w grupie.

Klasa II – czynności ucznia: rozróżnia materiały przydatne do majsterkowania; potrafi zaplanować własną pracę; ustala kolejność czynności wykonywanych w trakcie realizacji zadania (mierzenia, wycinania, zszywania, ozdabiania itp.); uczy się dobierać właściwy materiał i narzędzia; racjonalnie i oszczędnie gospodaruje materiałami; odpowiednio przygotowuje miejsce pracy; współdziała w grupie; dba o higienę pracy podczas wykonywania zadań; wykazuje kreatywność przy tworzeniu swojego dzieła; zna zasady bezpiecznego przechowywania narzędzi technicznych; bezpiecznie posługuje się prostymi urządzeniami i narzędziami; dostrzega zagrożenia wynikające z niewłaściwego korzystania z urządzeń technicznych, szczególnie elektrycznych i gazowych.

Klasa III – czynności ucznia: planuje i realizuje własne projekty/prace, realizując je, współdziała w grupie; wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji miejsca pracy ze względów bezpieczeństwa; ocenia projekty/prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencję, gospodarność, oszczędność, umiar w odniesieniu do korzystania z czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń; organizuje pracę; wykorzystuje

urządzenia techniczne i technologie; zwraca uwagę na zdrowie i zachowanie bezpieczeństwa, z uwzględnieniem selekcji informacji, wykonywania czynności użytecznych lub potrzebnych.

ZAKRES TREŚCI: ZNAJOMOŚĆ INFORMACJI TECHNICZNEJ, MATERIAŁÓW I TECHNOLOGII WYTWARZANIA

Klasa I – czynności ucznia: wykonuje prace z papieru zgodnie z instrukcją (wycina, zagina, skleja); buduje z różnorodnych przedmiotów płaskie i przestrzenne formy użytkowe; konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu (samochody, statki, domy) na miarę swoich możliwości; posługuje się prostymi narzędziami; zna właściwości podstawowych materiałów przyrodniczych i papierniczych; pracuje indywidualnie i zespołowo;

wykazuje inwencję twórczą, konstruuując różne przedmioty wg własnego pomysłu.

Klasa II – czynności ucznia: montuje modele papierowe i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych (łatawiec, makietę domów, modele samochodów, samolotów, statków); pracuje indywidualnie i zespołowo; rozpoznaje drewno, metal, tworzywa sztuczne; zna właściwości materiałów (giętki, łamliwy, gładki, chropowaty, miękki, twardy); sprawnie posługuje się narzędziami niezbędnymi do pracy; rozpoznaje podstawowe narzędzia i przybory (nóż, nożyczki, młotek); dowiaduje się, w jaki sposób powstały przedmioty codziennego użytku, np. meble; odczytuje ze zrozumieniem instrukcję obsługi prostych urządzeń technicznych; planuje kolejne czynności podczas wykonywania pracy; dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia; wykazuje inwencję twórczą, konstruuując różne przedmioty wg własnego pomysłu.

Klasa III – czynności ucznia: odczytuje podstawowe informacje techniczne i stosuje w działaniu sposoby użytkowania materiału, narzędzi, urządzeń zgodnie z instrukcją, w tym multimedialną; wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne z zastosowaniem połączeń nierozłącznych: przez sklejanie klejem, wiązanie, szycie lub zszywanie zszywkami, sklejanie taśmą itp., używając połączeń rozłącznych: przez spinanie spinaczami biurowymi, wiązanie sznurkiem lub wstążką ozdobną, bez użycia kleju, taśm, zszywek, np. wybrane modele technik origami, modele kartonowe nacinane, z wykorzystaniem prądu elektrycznego: lampion, dekorację świąteczną; stosuje poznaną technologię przy wykonywaniu przedmiotów użytkowych lub montowaniu wybranych modeli urządzeń technicznych; wykonuje przedmiot/model/pracę według własnego planu i opracowanego sposobu działania.

ZAKRES TREŚCI: STOSOWANIE NARZĘDZI I OBSŁUGA URZĄDZEŃ TECHNICZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: zna bezpieczne sposoby łączenia materiałów (zszywanie, sklejanie, zbijanie, spinanie, zaginanie); wskazuje zagrożenia wynikające z niewłaściwego użytkowania urządzeń elektrycznych.

Klasa II – czynności ucznia: bezpiecznie posługuje się prostymi narzędziami i przyrządami (dziurkaczem, zszywaczem, nożyczkami, igłą, kolcem); określa funkcję poszczególnych narzędzi (do cięcia, szycia, sklejania); bezpiecznie korzysta z domowych urządzeń technicznych (radia, telewizora, odkurzacza); orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku: mebli, domów, samochodów, sprzętu gospodarstwa domowego; zawsze przestrzega zasad bezpieczeństwa w różnych miejscach i sytuacjach; montuje proste obwody elektryczne z gotowych zestawów na miarę swoich możliwości.

Klasa III – czynności ucznia: wyjaśnia działanie i funkcję narzędzi i urządzeń wykorzystywanych w gospodarstwie domowym i w szkole; posługuje się bezpiecznie prostymi narzędziami pomiarowymi, urządzeniami z gospodarstwa domowego, a także urządzeniami dostępnymi w szkole.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Wskazujcie każdy postęp i sukces, motywujcie do doskonalenia. Szanujcie indywidualność każdego dziecka. **Motywacja.** Pozwólcie dziecku na pobieranie informacji z różnych źródeł, na poznawanie faktów, zjawisk, procesów, pojęć, zależności, na odkrywanie samodzielne i z innymi dziećmi. **Współpraca.**

Zaufajcie uczniom – gdy dzieci odkrywają, że robią coś pożytecznego dla społeczności szkolnej, da im to wiele radości. Należy uświadomić uczniom, że odpowiedzialni jesteśmy także za to, czego nie robimy. Jeżeli ktoś czyni zło, należy zareagować – odpowiedzialność małych dzieci polega wtedy na poinformowaniu pracownika szkoły. **Dialog.** Doskonalcie u uczniów umiejętność gromadzenia i porządkowania posiadanych wiadomości. Zestawianie danych pogłębia ich rozumienie, daje możliwość ich analizowania, klasyfikowania, szeregowania, syntetyzowania i integracji, wyrabia biegłość w różnych dyscyplinach naukowych. **Kreatywność.** Uczniowie powinni oddawać się działalności praktycznej, uczyć się posługiwania urządzeniami, w tym technicznymi, rozróżniania materiałów. Dzięki temu dzieci zaczynają rozumieć znaczenie techniki i postępu we współczesnym świecie, stosują zasady bezpieczeństwa, korzystają z informacji technicznej.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

ZAKRES TREŚCI: UTRZYMANIE HIGIENY OSOBISTEJ I ZDROWIA

Klasa I – czynności ucznia: ubiera się stosownie do panujących warunków atmosferycznych i okoliczności; chętnie uczestniczy w działaniach mających na celu zapobieganie chorobom i promowanie zdrowego stylu życia; zna zalety aktywnego wypoczynku; wymienia sposoby aktywności ruchowej; uczestniczy w grach i zabawach ruchowych; spędza czas wolny na świeżym powietrzu; rozumie konieczność rozwijania sprawności fizycznej; rozumie trudną sytuację dzieci niepełnosprawnych; pomaga niepełnosprawnym.

Klasa II – czynności ucznia: dba o czystość ciała, higienę osobistą, swoje zdrowie, ład i porządek w swoim otoczeniu; zwraca się do dorosłego o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia; rozumie, że niewłaściwe odżywianie się może być przyczyną choroby; wie, że aktywność fizyczna wpływa na zdrowie; przestrzega zasad bezpieczeństwa podczas zajęć ruchowych; wybiera bezpieczne miejsca do zabaw i gier; wie, że nie należy nadużywać leków oraz niewłaściwie stosować środków chemicznych; podejmuje działania wymagające troskliwości i opiekuńczości; wykazuje szacunek i zrozumienie dla innych osób; przeciwstawia się nietolerancji wobec osób niepełnosprawnych.

Klasa III – czynności ucznia: utrzymuje w czystości ręce i całe ciało, przebiera się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu, wykonuje te czynności samodzielnie i w stosownym momencie; w trakcie zajęć ruchowych odpowiednio na świeżym powietrzu i w pomieszczeniu dostosowuje strój do rodzaju pogody i pory roku; przygotowuje we właściwych sytuacjach i w odpowiedni sposób swoje ciało do wykonywania ruchu; wyjaśnia znaczenie ruchu w procesie utrzymania zdrowia; ma świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń; uznaje, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej, akceptuje sytuację dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu.

ZAKRES TREŚCI: SPRAWNOŚĆ MOTORYCZNA

Klasa I – czynności ucznia: uczestniczy w zabawach orientacyjno-porządkowych; ustawia się w rozsypance, kole, kolumnie pojedynczej, szeregu, dwuszeregu; reaguje ruchem na sygnały dźwiękowe i wzrokowe; porusza się rytmicznie do muzyki; wyraża ruchem emocje i gesty; rzuca, chwyta, kozłuje, toczy i rzuca piłką do celu i na odległość; uczestniczy w zabawach bieżnych; skacze i przeskakuje obunóż; wykonuje ćwiczenia równoważne; utrzymuje równowagę ciała; zna i umie przyjąć prawidłową postawę; dba o prawidłowy sposób siedzenia w ławce, przy stole i na podłodze; systematycznie wykonuje ćwiczenia korekcyjne; dba o prawidłową postawę ciała w każdej sytuacji.

Klasa II – czynności ucznia: bierze udział w krótkich marszobiegach; biega po prostej i slalomem; zna i stosuje różne pozycje wyjściowe; ustawia się w dwuszeregu; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem; rzuca, podaje i chwyta piłkę prawą i lewą ręką oraz oburącz; doskonali umiejętność toczenia i kozłowania piłki; rzuca piłkę do celu stałego i ruchomego; prowadzi piłkę nogą; bierze udział w grach i zabawach sportowych; pokonuje proste tory przeszkód z elementami pełzania, czołgania, chodzenia na czworaka, biegów i skoków; pokonuje niskie przeszkody, wykonując skoki jednonóż i obunóż; pokonuje strach przed wykonaniem ćwiczenia na przyrządzie; przyjmuje postawy: zasadniczą, klęk, leżenie; wykonuje skoki przez skakankę w miejscu; skacze w dal z miejsca; wykonuje skłony, skręty tułowia, wymachy, krążenia ramion i nóg, ćwiczenia przygotowujące do przewrotu w przód, ćwiczenia gimnastyczne i proste układy taneczne, ćwiczenia gimnastyczne wzmacniające mięśnie brzucha i kręgosłupa, ćwiczenia równoważne w różnych

układach; reaguje ruchem na różne sygnały dźwiękowe; respektuje zasady w czasie gier i zabaw; dokonuje samokontroli postawy ciała w każdej sytuacji; potrafi zaprezentować proste ćwiczenia korekcyjne.

Klasa III – czynności ucznia: przyjmuje podstawowe pozycje do ćwiczeń: postawę zasadniczą, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie jednonóż, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty; pokonuje w biegu przeszkody naturalne i sztuczne, biega z wysokim unoszeniem kolan, biega w połączeniu ze skokiem, przenoszeniem przyborów, np. piłki, pałeczki, z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego, biega w różnym tempie, realizuje marszobiegi; rzuca i podaje jednorącz, w miejscu i ruchu, oburącz do przodu, znad głowy, piłką małą i dużą, rzuca małymi przyborami na odległość i do celu; skacze jednonóż i obunóż ze zmianą tempa, kierunku, pozycji ciała, skacze w dal dowolnym sposobem, skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki zawrotny przez ławeczkę, naskoki i zeskoki, skoki zajęcze; wykonuje ćwiczenia zwinnościowe: skłony, skrętoskłony, przetoczenie, czołganie, podciąganie, czworakowanie ze zmianą kierunku i tempa ruchu, wspinanie się, mocowanie w pozycjach niskich i wysokich, podnoszenie i przenoszenie przyborów; wykonuje przewrót w przód z przysiadu podpartego; wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru i z przyborem, np. na ławeczce gimnastycznej; wykonuje ćwiczenia prowadzące do zapobiegania wadom postawy.

ZAKRES TREŚCI: RÓŻNE FORMY REKREACYJNO-SPORTOWE

Klasa I – czynności ucznia: radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo, np. drużyny przeciwnej; respektuje przepisy, reguły zabaw i gier ruchowych, przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych; uczestniczy w zabawach i grach zespołowych z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek; jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. hulajnodze, rolkach, rowerze, sankach, łyżwach.

Klasa II – czynności ucznia: radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo, np. drużyny przeciwnej; respektuje przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, przestrzega zasad i je respektuje w czasie gier i zabaw; uczestniczy w minigrach: unihokej, minipiłka nożna, w grach zespołowych, zawodach sportowych; potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; wykonuje prawidłowo elementy charakterystyczne dla gier zespołowych: rzuty i chwyt ringo, podania piłki do partnera jednorącz i oburącz w miejscu, podania piłki w miejscu do celu; jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. hulajnodze, rolkach, rowerze, sankach, łyżwach.

Klasa III – czynności ucznia: organizuje zespołową zabawę lub grę ruchową z wykorzystaniem przyboru lub bez; zachowuje powściągliwość w ocenie sprawności fizycznej koleżanek i kolegów – uczestników zabawy, respektuje ich prawo do indywidualnego tempa rozwoju; radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo, np. drużyny przeciwnej, gratuluje drużynie zwycięskiej sukcesu; respektuje przepisy, reguły zabaw i gier ruchowych, przepisy ruchu drogowego w odniesieniu

do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy i innych osób, których poruszanie się w miejscu publicznym może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa;
uczestniczy w zabawach i grach zespołowych z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek;
wykonuje prawidłowo elementy charakterystyczne dla gier zespołowych: rzuty i chwyt ringo, podania piłki do partnera jednorącz i oburącz w miejscu lub w ruchu, odbicia piłki, kozłowanie w miejscu i w ruchu, podania piłki w miejscu i w ruchu, prowadzenie piłki, strzał do celu;

układa zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy, ma świadomość, iż sukces w takiej zabawie odnosi się dzięki sprawności, zaradności i współdziałaniu; jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. hulajnodze, rolkach, rowerze, sankach, łyżwach.

Strategie nauczycielskiego działania (w tym dostosowanie do ucznia ze SPE)

Podmiotowość. Nauczyciel musi mieć na uwadze indywidualne potrzeby rozwojowe uczniów, ich zainteresowania oraz predyspozycje fizyczne i zdrowotne. Zadaniem nauczyciela jest zapewnienie bezpieczeństwa, ale także warunków dla dobrego samopoczucia, swobody, odprężenia psychicznego, wartościowej rekreacji dla wszystkich uczniów.

Motywacja. Uczcie odpowiedzialności za wspólne wykonywanie zadań, satysfakcji w pomaganiu komuś, przyjmowania konsekwencji własnych działań, dotrzymywania słowa.

Współpraca. Kształtujcie w uczniach dążenie do odpowiedzialności. Odpowiedzialni jesteśmy za to, co robimy – dzieciom pomoże w tym świadome pełnienie określonych funkcji i ról w klasie. **Dialog.** Podstawową formą zajęć, szczególnie w klasie pierwszej, jest forma zabawowa i zadaniowa, a zajęcia powinny być uatrakcyjnione przez wprowadzanie przyborów, przyrządów, akompaniamentu muzycznego. **Kreatywność.** Ruch jest podstawą wszelkiej działalności i warunkuje prawidłowy rozwój innych sfer, dlatego tak ważne jest, aby uczniowie mieli możliwość codziennej aktywności ruchowej i uczestnictwa w zabawach, w tym na powietrzu. Zajęcia muszą być dla dzieci źródłem radości, odprężenia, budowania pozytywnych relacji z kolegami/koleżankami.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

ZAKRES TREŚCI: ROZWÓJ OSOBISTY I UMIEJĘTNOŚCI WSPÓLDZIAŁANIA

Klasa I – czynności ucznia: poznaje siebie, wykazuje mocne i słabe strony; buduje pewność siebie; wykonując zadanie, nie zniechęca się napotkanymi trudnościami, wie, gdzie szukać pomocy w rozwiązywaniu problemu; współpracuje w zespole przy wykonywaniu powierzonych zadań; podejmuje się wykonywania zadań, oceniając swoje własne możliwości;

z dużym zaangażowaniem wykonuje zadania; rozwija empatię.

Klasa II – czynności ucznia: wie, że każdy jest indywidualnością; potrafi właściwie zaplanować pracę w grupie; umie przydzielić zadania poszczególnym członkom grupy;

wybiera właściwą drogę realizacji zadania; wyszukuje, selekcjonuje i wybiera informacje potrzebne do prawidłowego rozwiązania problemu; dokonuje oceny i identyfikacji swoich mocnych i słabych stron.

Klasa III – czynności ucznia: potrafi zaplanować własną pracę; przewiduje jej skutki; szuka rozwiązań i bez trudu rozwiązuje napotkane problemy; właściwie dokonuje samooceny; posiada cechy niezbędne do osiągnięcia sukcesu; stosuje w praktyce podstawowe zasady organizacji pracy (ustala cele, planuje, dokonuje podziału pracy, sporządza harmonogram, ocenia efekty podejmowanych działań).

TREŚCI PONADPROGRAMOWE

EDUKACJA MUZYCZNA

ZAKRES TREŚCI: SŁUCHANIE MUZYKI

Klasa I – czynności ucznia: rozróżnia barwę dźwięku niektórych instrumentów (np. fortepianu, gitary, fletu, skrzypiec, trąbki); potrafi zrelaksować się przy muzyce.

Klasa II – czynności ucznia: wie, jakie wartości rytmiczne nut występują w takcie na 2, 3 i 4; odtwarza dźwięki gamy C-dur z towarzyszeniem nagrania lub instrumentu; gra ze słuchu i częściowo z nut na dostępnych instrumentach fragmenty piosenek lub proste melodie; potrafi zrelaksować się (np. poprzez słuchanie spokojnej, relaksacyjnej muzyki, uregulowanie oddechu, wizualizację, aktywność fizyczną, projektowanie, tworzenie mandali); potrafi wykorzystać muzykę podczas uczenia się.

Klasa III – czynności ucznia: wie, jakie wartości rytmiczne nut występują w takcie na 2, 3 i 4; odtwarza dźwięki gamy C-dur z towarzyszeniem nagrania lub instrumentu; gra ze słuchu i częściowo z nut na dzwonek chromatycznych lub na flecie prostym fragmenty piosenek lub proste melodie; rozpoznaje i stosuje znaki chromatyczne: bemol i krzyżyk.

ZAKRES TREŚCI: GRA NA INSTRUMENTACH MUZYCZNYCH

Klasa II – czynności ucznia: gra własne melodie do rymowanek lub wzorów rytmicznych (tworzy własne proste kompozycje).

Klasa III – czynności ucznia: tworzy i gra na wybranym instrumencie melodycznym własne proste kompozycje; potrafi zaprezentować prosty układ taneczny według własnego pomysłu.

EDUKACJA PLASTYCZNA

ZAKRES TREŚCI: EKSPRESJA TWÓRCZA

Klasa I – czynności ucznia: wykonuje tematyczną gazetkę klasową; przedstawia wydarzenia z uwzględnieniem postaci ludzi i zwierząt w ruchu; tworzy formy

przestrzenne ze świadomym użyciem odpowiednich kształtów; posługuje się symetrią jednoosiową; wykorzystuje narzędzia multimedialne dla wyrażania własnej twórczości.

Klasa II – czynności ucznia: potrafi uzasadnić swój wybór technik, materiałów, narzędzi, przyborów; respektuje prawa autorskie (podaje źródło, z którego korzysta).

Klasa III – czynności ucznia: projektuje odzież, budynki, formy użytkowe, tereny zielone; projektuje i wykonuje przedmioty użytkowe sztuki ludowej na potrzeby środowiska szkolnego.

ZAKRES TREŚCI: PERCEPCJA WIZUALNA, OBSERWACJA I DOŚWIADCZANIE

Klasa II – czynności ucznia: wykonuje tematyczną gazetkę klasową; interesuje się życiem kulturalnym swojego środowiska i kraju.

ZAKRES TREŚCI: RECEPCJA SZTUK PLASTYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: opisuje własne wrażenia na temat oglądanych reprodukcji dzieł.

Klasa II – czynności ucznia: wypowiada się na temat oglądanych reprodukcji dzieł malarskich, rzeźbiarskich i sztuki ludowej, opisując nastrój i własne wrażenia.

Klasa III – czynności ucznia: projektuje odzież, budynki, formy użytkowe, tereny zielone; projektuje i wykonuje przedmioty użytkowe sztuki ludowej na potrzeby środowiska szkolnego.

EDUKACJA PRZYRODNICZA

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Klasa III – czynności ucznia: zauważa istnienie energii elektrycznej w przyrodzie (elektryzowanie się ciał, pioruny); wymienia przykłady wykorzystania energii w życiu człowieka.

ZAKRES TREŚCI: FUNKCJE ŻYCIOWE CZŁOWIEKA, OCHRONA ZDROWIA, BEZPIECZEŃSTWA

Klasa III – czynności ucznia: określa role wybranych organów wewnętrznych, np. serca, mózgu.

EDUKACJA MATEMATYCZNA

ZAKRES TREŚCI: POSŁUGIWANIE SIĘ LICZBAMI

Klasa I – czynności ucznia: dodaje i odejmuje w zakresie 20 w pamięci.

Klasa II – czynności ucznia: dodaje i odejmuje w zakresie 100, stosując algorytm działań pisemnych; ilustruje działania matematyczne na drzewkach, grafach i tabelkach funkcyjnych; wykonuje łatwe obliczenia w zakresie 1000.

ZAKRES TREŚCI: CZYTANIE TEKSTÓW MATEMATYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: prawidłowo analizuje zadania tekstowe; wskazuje dane i szukane; oblicza i zapisuje proste działania z okienkiem.

Klasa II – czynności ucznia: rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo; potrafi przekształcać zadania jednodziałaniowe.

Klasa III – czynności ucznia: samodzielnie rozwiązuje zadania złożone w kilku sytuacjach; potrafi układać i przekształcać zadania tekstowe do podanych sytuacji, rysunków i formuł działań.

ZAKRES TREŚCI: ROZUMIENIE POJĘĆ GEOMETRYCZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: dokonuje pomiaru dowolnie obraną wspólną miarą, porównuje wyniki.

Klasa II – czynności ucznia: potrafi rozpoznawać figury nietypowe; zauważa zjawisko symetrii w otoczeniu.

ZAKRES TREŚCI: STOSOWANIE MATEMATYKI W SYTUACJACH ŻYCIOWYCH ORAZ W INNYCH OBSZARACH EDUKACJI

Klasa I – czynności ucznia: stosuje w praktyce pojęcia „cm”, „kg”, „litr” i „godzina”; oblicza upływ czasu na zegarze.

Klasa II – czynności ucznia: potrafi obliczyć koszt zakupów na podstawie ilości i ceny towarów; wie, jak obliczyć wartość otrzymanej reszty.

Klasa III – czynności ucznia: stosuje wyrażenia dwumianowane w zakresie wyników pomiaru; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych; sprawnie oblicza upływ czasu na zegarze; używa pojęcia „km” w sytuacjach życiowych; dokonuje obliczeń związanych z różnicą temperatur; sprawnie radzi sobie z zamianą banknotów na bilon i odwrotnie w poznanym zakresie liczbowym.

EDUKACJA TECHNICZNA**ZAKRES TREŚCI: ZNAJOMOŚĆ INFORMACJI TECHNICZNEJ, MATERIAŁÓW I TECHNOLOGII WYTWARZANIA**

Klasa I – czynności ucznia: posługuje się prostymi narzędziami; zna właściwości podstawowych materiałów przyrodniczych i papierniczych; sprawnie konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu; potrafi powiedzieć, jak działa wybrane urządzenie domowe.

Klasa II – czynności ucznia: rozróżnia rodzaje budowli: biurowe, przemysłowe; zna zasady działania prostych urządzeń elektrycznych, np. latarki, żelazka, odkurzacza.

Klasa III – czynności ucznia: odczytuje ze zrozumieniem instrukcję obsługi prostych urządzeń technicznych; potrafi wymienić elementy budowy wybranych urządzeń; wykonuje makietę budowli lub większej liczby obiektów; zna historię

wybranych wynalazków; obserwuje pracę rzemieślnika podczas wycieczek do pobliskich warsztatów.

ZAKRES TREŚCI: STOSOWANIE NARZĘDZI I OBSŁUGA URZĄDZEŃ TECHNICZNYCH

Klasa I – czynności ucznia: pracuje zgodnie z planem; planuje własną pracę; rozumie, że należy rozsądnie gospodarować materiałami; ma świadomość konieczności właściwej organizacji pracy.

Klasa II – czynności ucznia: sprawnie posługuje się narzędziami potrzebnymi do pracy;

potrafi poradzić sobie w przypadku drobnych skaleczeń; zna sposoby konserwacji narzędzi;

zawsze przestrzega zasad bezpieczeństwa w różnych miejscach i sytuacjach.

Klasa III – czynności ucznia: korzysta z instrukcji urządzeń elektrycznych; projektuje i wykonuje płaskie i przestrzenne formy użytkowe, uwzględniając zasady kompozycji.

IV. ORGANIZACJA WARUNKÓW I SPOSÓB REALIZACJI KSZTAŁCENIA

Istnieje konieczność stosowania wielu sposobów wspierania aktywności dzieci w procesie edukacyjnym na I etapie kształcenia w szkole podstawowej. Dzięki tej różnorodności dzieci będą zdobywały wiedzę o świecie w kontekście określonych sytuacji praktycznych, emocjonalnych oraz społecznych.

1. „Przejście edukacyjne”

Edukacja w klasie pierwszej powinna być łagodnym przejściem od tej, która miała miejsce w przedszkolu. Powinna zawierać wiele elementów wspólnych, aby móc stopniowo przechodzić na kolejne szczeble. Biorąc pod uwagę zróżnicowane tempo rozwoju dzieci, potrzebę zabawy i ruchu, należy organizować edukację tak, aby wykorzystać naturalny dziecięcy potencjał, jak również złagodzić trud dostosowania się dziecka do nowego otoczenia. W tym celu warto zaplanować działania i włączyć do nich społeczność szkolną. Mogą one być następujące:

- wspólna aranżacja przestrzeni klasowej;
- rozmowy nauczyciela z uczniami o tematyce planowanych zajęć, inicjowanie wspólnych przedsięwzięć;
- zapoznanie dzieci z pracownikami szkoły, pomieszczeniami szkolnymi i terenem wokół szkoły;
- zaangażowanie starszych uczniów w bezpośrednią „opiekę” i pomoc w poruszaniu się po budynku szkoły, korzystaniu ze wspólnych pomieszczeń szkolnych;
- przeprowadzanie zabaw integrujących zespół klasowy;
- zapoznanie rodziców z organizacją nauki i warunkami, które proponuje szkoła; wspólne ustalenia mające na celu zminimalizowanie napięć wynikających z rozpoczęcia nauki w szkole.

Podjęte działania spowodują, że dziecko zaangażuje się w nowe obowiązki, wykazując się aktywnością, będzie czuło się w szkole bezpiecznie, a w sytuacjach trudnych zwróci się o pomoc.

2. Organizacja środowiska edukacyjnego sprzyjającego uczeniu się dziecka.

Organizacja procesu edukacyjnego ma na celu zachęcenie dzieci do nauki tego, co je interesuje, co wynika z ich potrzeb, jest zgodne z własnym „tempem”, bez „szufladkowania”. W procesie nauczania jest miejsce dla dzieci ze SPE. Organizacja ma charakter całościowy, który dotyczy treści, form pracy i oceny. Jest sposobem nauczania mającym na celu pokazanie związków między różnymi dziedzinami edukacyjnymi oraz ukazanie nauki jako całości.

Plan dydaktyczny podzielony powinien być na moduły – okazje edukacyjne, które będą wynikały z bloków tematycznych (o zintegrowanych celach, zadaniach edukacyjnych i strategiach nauczania), wokół których zogniskowane są szczegółowe problemy o charakterze społeczno-kulturowym, przyrodniczo-społecznym (realizowane w naturalnych sytuacjach poprzez tematy szczegółowe), których tematyka skupia się blisko otoczenia dziecka. Okazje edukacyjne traktowane są jako metoda, sposób działania w ścisłym powiązaniu z treściami podstawy programowej dla kształcenia ogólnego. Takie ujęcie stanowi syntetyczną, zgeneralizowaną formę odpowiedzi na pytania: „Jak to zrobić? Jak sprzyjać temu, co w dziecku ukryte, ale jego własne?”. Okazje dotyczą zatem wspomagania, inspirowania i kierowania. Podczas realizacji tygodniowego modułu wykorzystywane powinny być formy ekspresji artystycznej (plastyczna, muzyczna, zajęcia techniczne), bowiem włączone w proces nauczania i wychowania stanowią naturalną motywację do osiągania coraz lepszych wyników w nauce. W procesie edukacyjnym nacisk kładzie się na pracę w małych zespołach, nawiązywanie do wiedzy osobistej ucznia. Nauczyciel nie kieruje „spod tablicy” jednakową pracą wszystkich uczniów.

„Bezdzwonkowy” system pracy uczniów. Edukacja wczesnoszkolna jest realizowana w formie kształcenia zintegrowanego, a podstawową strukturą organizacyjną jest dzień wielokierunkowej aktywności dzieci. Rolą nauczyciela jest podział czasu zajęć, określonego w szkolnym planie nauczania, w sposób elastyczny, aby zrealizować zajęcia edukacji językowej, matematycznej, przyrodniczej, społecznej i technicznej w proporcjach potrzebnych na realizację tematyki dnia czy też bloku tematycznego.

Przestrzeń – należy dostosować ją do potrzeb uczniów ze SPE z uwzględnieniem zaleceń przedstawionych w Orzeczeniach i Opiniach PPP, aby umożliwić dzieciom aktywność ruchową i poznawczą, właściwy rozwój emocjonalny oraz zapewnić poczucie bezpieczeństwa. Proponuję kąciki, a także miejsce do prezentacji posterowych lub prezentacji prac uczniów będących efektem ich samodzielnych poszukiwań. Należy je również traktować jako miejsce do indywidualnej i zróżnicowanej pracy ucznia. Kąciki: książki, poezji, słuchania, pisanie (ortograficzny/gramatyczny), pracy nad prezentacją (multimedialny). Ważne miejsce powinien zająć kącik materiałów źródłowych. Ważne, aby uczniowie mieli dostęp do pomocy naukowych, wiedzieli, że są one w zasięgu ręki, i potrafili z nich korzystać. Stanowiska z komputerami – powinny być wyposażone w oprogramowanie odpowiednie do wieku, możliwości i potrzeb uczniów.

Ustawienie stolików – tworzy ramy kształtujące interakcję między nauczycielem a uczniem, umożliwia koncentrację na zadaniach w sytuacji pracy indywidualnej, umożliwia prowadzenie dyskusji lub prezentację wykonanych zadań. Ważny jest elastyczny układ w zależności od rodzaju zadania i intencji dydaktycznej. Stoliki ustawione w kręgu – kiedy sytuacja dydaktyczna wymaga dyskusji, siedzenie w kole wzmacnia spontaniczność uczniów, aktywizuje ich do myślenia i działania; stoliki ustawione w rzędach – jeśli uczniowie wykonują pracę indywidualną, wymagającą skupienia, samokontroli, zależy nam na ograniczeniu interakcji między nimi, wówczas

ograniczamy wpływ czynników rozpraszcających; stoliki ustawione w zespołach – jeśli naszym celem jest uporządkowane uczestniczenie w zajęciach i praca w grupach.

3. Organizacja nauczania

Plan nauczania określa tygodniowy wymiar godzin zajęć edukacyjnych dla odpowiednich okresów nauczania. Rok szkolny trwa średnio 35, 36 tygodni nauki. Podziału godzin przeznaczonych na realizację zajęć edukacji wczesnoszkolnej dokonuje nauczyciel prowadzący te zajęcia.

Przyswajanie treści zawartych w blokach tematycznych powinno być zsynchronizowane z porami roku/przyrodą, z kalendarzem wydarzeń historycznych oraz z wydarzeniami z życia osobistego, rodzinnego i szkolnego ucznia.

Poniedziałek w szkole. Szczególnie istotną rolę odgrywają zajęcia rozpoczynające kolejny tydzień pracy, kiedy to nauczyciel zapoznaje uczniów z tematem modułu, zadaniami indywidualnymi i zespołowymi, planowanymi zajęciami w klasie i w terenie. Zadania stawiane uczniom są wyeksponowane w klasie i podzielone na grupy. Na tych kartach są zadania dotyczące edukacji językowej, przyrodniczej, matematycznej.

Wspólne planowanie pracy z dziećmi – taka organizacja nauczania sprawia, że zajęcia układają się w szereg celowych czynności. Nie są one jednak wyznaczone rygorami zbiorowego tempa ani też sztywnymi ogniwami procesu nauczania. Specyfiką takiej organizacji są działania umożliwiające samodzielną pracę i twórczy stosunek do podejmowanych zadań. Szczególnie polecana jest forma tygodniowego planu pracy indywidualnej ucznia. Nauczyciel czuwa, aby podejmowane zadania były realne, oraz bierze udział wraz z całą grupą w piątkowej ocenie.

Podsumowanie pracy – pod koniec tygodnia nauczyciel wspólnie z uczniami analizuje zrealizowane zadania, uczniowie dokonują samooceny swojej pracy.

Indywidualizacja. Nauczyciel proponuje uczniom zadania o różnym stopniu trudności i różnym zakresie dotyczące tego samego tematu. To uczeń po zapoznaniu się z zadaniami próbuje, w zależności od tego, jak ocenia swoje umiejętności, wykonać zadania trudniejsze lub łatwe. Opracowując zadania o różnym stopniu trudności, pamiętać należy o starannym ich przygotowaniu. Dzięki indywidualizacji stymuluje się rozwijanie umiejętności samooceny, unika się niepotrzebnej straty czasu, gdy jedni uczniowie nudzą się przy zbyt łatwych zadaniach, a drudzy z kolei bezmyślnie przepisują od innych, ponieważ postawiono im za wysokie wymagania. Indywidualizacja jest również kierowana do dzieci ze SPE, np.: organizowanie sytuacji zapewniających dzieciom sukcesy, wykorzystywanie pomocy dydaktycznych ułatwiających naukę czytania i pisania (nakładki do czytania, podkładki pod książki, wskaźników, nasadki do narzędzia pisarskiego).

Dzieci są współgospodarzami klasy – uczestniczą czynnie w porządkowaniu, planowaniu i zarządzaniu gospodarstwem klasowym i szkolnym. Prowadzą staranną dokumentację swoich prac, doświadczeń i życia szkoły.

4. Interdyscyplinarność – zintegrowane działania dydaktyczno-wychowawcze

Realizacja programu nauczania zakłada również pracę metodą projektu. Proponuje się zaplanowanie i realizację 20 projektów edukacyjnych w klasach I–III. Wykorzystanie tej metody pozwoli na realizowanie interdyscyplinarności, kształcenie samodzielności, rozbudzi u dzieci ciekawość świata, pozwoli na eksperymentowanie i doświadczanie, umożliwi aktywizowanie różnych typów inteligencji, wpłynie na stymulowanie procesów uczenia się i pomaganie uczniom w ich rozwoju.

Działania: planowanie oraz praca nad projektem edukacyjnym – 20 projektów, w skład którego wchodzi następujące tematy: *„Dzisiaj najważniejsze są nasze przeżycia, odczucia, wrażenia”* – różne formy ekspresji – 1 raz w tygodniu; *„Poznajemy się wzajemnie”* – mówimy o tym, co nas cieszy, a co przygnębia, martwi (krąg dyskusyjny) – 1 raz w tygodniu; *„Co już umiemy”* – podsumowujemy i oceniamy swoje umiejętności i postawy; prezentacja „lapbooków”; dziecięca galeria twórczości (przygotowują dzieci, rodzice, nauczyciel); *„Drzwi klasy otwarte dla gości”* (klasy zaprzyjaźnione, rodzice, zwiedzanie wystawy, ocena prac przez gości) – 3 dni w miesiącu.

V. METODY, TECHNIKI I FORMY PRACY

W tym rozdziale opisane zostały metody, techniki i formy pracy. Autorka programu kierowała się założeniami koncepcji wielokierunkowej aktywizacji dziecka R. Więckowskiego wraz z szeroko ujętym konstruktywizmem i zaleceniami Ministra Edukacji Narodowej w zakresie edukacji włączającej.

1. Preferowane strategie edukacyjne:

- *percepcyjno-odtwórcze* (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru/algoritmu – naśladuje);
- *percepcyjno-wyjaśniające* (uczeń uczy się częściowo według wzoru, szuka wyjaśnień i podpowiedzi, stosuje podejście heurystyczne/poszukujące);
- *percepcyjno-innowacyjne* (uczeń przekształca i tworzy informacje, stosuje i rozwija własne strategie myślenia, heurystyki) (Więckowski, 1995: 81–88).
Podstawą zmian w zachowaniu i umiejętnościach dziecka jest jego własna naturalna zdolność do wzrostu i rozwoju oraz zdolność do uczenia się przez działanie i gromadzenie doświadczeń.

2. Formy pracy – wybrana przez nauczyciela strategia pracy pedagogicznej, determinowana poziomem możliwości klasy jako grupy społecznej oraz poszczególnych uczniów, powinna cechować się doborem form pracy: indywidualna – jednolita lub zróżnicowana, tutoring, w tym tutoring rówieśniczy, zbiorowa i grupowa – jednolita lub zróżnicowana.

3. Przykładowe metody i techniki pracy

Do sytuacji dydaktycznej nauczyciel musi dobrać odpowiednie metody i techniki pracy, w programie proponuje się takie, które będą sprzyjały rozwojowi kompetencji kluczowych i wspierały pracę uczniów ze SPE.

Projekt edukacyjny (badawczy, techniczny, o charakterze społecznym, artystyczny, literacki). Najważniejszym celem tej metody jest „kształtowanie umiejętności planowania i organizacji pracy uczniów, zbierania i selekcjonowania informacji, rozwiązywania problemów, pracy w grupie, podejmowania decyzji, oceniania, komunikowania się” (Brudnik, Moszyńska, Owczarska, 2000: 53). Uczniowie w trakcie realizacji projektu rozwijają wszystkie kompetencje kluczowe przydatne im w szkole, w działalności pozaszkolnej i później w życiu. Uczniom ze SPE należy różnicować zadania w ramach projektu.

Techniki służące zapamiętywaniu i koncentracji (mapa myśli, symbole, piktogramy, myślografia) wyzwalają u uczniów aktywność i odpowiedzialność za pracę.

Zadania, wyzwania: edukatorium, czyli uczniowskie źródła wiedzy. Dzięki nim uczniowie doskonalą umiejętność samodzielnego planowania, uczą się odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

Metody aktywizujące to np.: formy teatralne, inscenizacja, drama, dywanik pomysłów, promyczkowe uszeregowanie, burza mózgów, piramida priorytetów, poker kryterialny, sześć myślących kapeluszy, analiza przypadku. Metody te sprzyjają wykazywaniu mocnych i słabych stron, wyciąganiu wniosków, prognozowaniu i planowaniu.

Techniki twórczego myślenia: gałązka logiczna, drzewko ambitnego celu, chmurka. Dziecko buduje wiarę we własne możliwości, zdobywa świadomość indywidualnych zdolności, potrzeb i sposobów efektywnego uczenia się.

Lapbook – jako sposób dokumentowania uczenia się uczniów. Dziecko ocenia i dokonuje wyborów, metoda ta rozwija myślenie (przyczynowo-skutkowe, twórcze, krytyczne).

Doświadczenia i eksperymenty. Poszukiwanie i obserwacja angażują i motywują do pracy, sprzyjają samorealizacji i współdziałaniu w grupie.

Poznawanie zjawisk i zdarzeń w miejscach naturalnych: w plenerach artystycznych, na trasach zadaniowych, podczas zajęć w muzeach oraz zabytkach. Poszukiwanie i obserwacja rozbudzają ciekawość, rozwijają znajomość różnych dyscyplin naukowych, angażują chęć i motywację do działania.

Odwrócone lekcje – uczniowie inspirowani są do samodzielnego poszukiwania, brania odpowiedzialności za wykonywane zadania. Metoda ta buduje motywację wewnętrzną, wymaga umiejętności planowania, przewidywania rezultatów, monitorowania i oceny efektów oraz umiejętności negocjowania i moderowania.

Kreatywne pisanie – może to być zmiana zakończenia książki, opis świata w przyszłości, pisanie tekstów z określoną liczbą słów, tekstów reklamowych, interpretacji metafor, listów do bohatera (filmowego, literackiego), wywiadów z bohaterem bajki, tworzenie definicji dziwnych słów, wymyślanie legend, przewodników dla osób wybierających się w podróż w czasie. Odkrycie przez dzieci wartości dobrze spełnionego obowiązku wpłynie pozytywnie na ich zaangażowanie i motywację do dalszej pracy.

Praca w obwodach stacyjnych – nauczyciel przygotowuje zestaw ćwiczeń z poleceniami i materiałami pomocniczymi. Układa je na osobnych stolikach (stacjach) tak, aby mogło pracować jednocześnie kilka grup uczniów. Na każdym stoliku znajdują się inne zadania, dostosowane do poziomu i umiejętności uczniów. Nauczyciel może podzielić stacje na obowiązkowe i fakultatywne. Na stacjach uczniowie mogą pracować indywidualnie, w parach lub małych grupach. Dążenie do bycia odpowiedzialnym przyniesie im satysfakcję i uspołeczni je.

Przedsiębiorczy uczeń – założenie klasowej kasy oszczędnościowej, zachęcenie uczniów do zbiórki pieniędzy na określony cel; zorganizowanie „minikasy zapomogowo-pożyczkowej”; zakupy w supersamie – rozwijanie umiejętności robienia zakupów

w sklepie samoobsługowym (ważenia, szacowania kosztów, wyboru korzystniejszych ofert, dokonywania płatności) oraz odczytywania paragonu fiskalnego; założenie klasowego sklepiku – opracowanie biznes planu, wykonanie reklamy, przeprowadzenie sondy wśród uczniów klasy na temat zaopatrzenia sklepiku, przydzielenie zadań poszczególnym dzieciom; spotkania z przedstawicielami różnych zawodów. Wykonywanie zadań i rozwiązywanie problemów uczą komunikowania się, dyskusowania, szukania rozwiązań, porównywania, przewidywania, szacowania, weryfikowania.

Narzędzia ICT np.: mata Dotta Mistrzów Kodowania, kodowanie i szyfrowanie informacji, również za pomocą aplikacji tabletowych, z wykorzystaniem gier edukacyjnych, Story Cubes, kart DIXIT, ćwiczeń na platformie epodreczniki.pl. Zastosowane narzędzia wpłyną na rozwinięcie umiejętności rozwiązywania problemów, szukania wielu rozwiązań, oceniania ich, przewidywania, dokonywania wyborów.

4. Freinetowskie techniki pracy, nauczania i wychowania

Freinetowskie techniki pracy włączone w proces kształcenia gwarantują nabycie przez dziecko kompetencji kluczowych. Podejście do procesu kształcenia nakierowane na rozwój kompetencji kluczowych pozwala nauczycielowi (Mikina, Zając, 2006: 17–18):

- wzmacniać uczniów w uczeniu się i rozumieniu „co?” „jak?” i „dlaczego?”,
- zachęcać uczniów, aby przejmowali odpowiedzialność za własne kształcenie i decydowali wraz z nauczycielem, w jakim kierunku powinno ono zmierzać,
- dostarczać uczniom możliwości uczenia się poprzez działanie przy wykonywaniu doświadczeń, ćwiczeń, zadań projektowych i dzielenie się wiedzą z innymi,
- być elastycznym i otwartym na potrzeby edukacyjne uczniów,
- ukształtować u uczniów umiejętność wypowiadania się, dyskusji i obrony własnych poglądów,
- współpracować z innymi nauczycielami w celu urzeczywistnienia idei integracji międzyprzedmiotowej,
- być pozytywnie odbieranym i zachęcać innych do działania,
- przyznać się do faktu, że nie zna się wszystkich odpowiedzi, i uczyć się wraz z uczniami.

Stosowane techniki i środki warunkują rozumne wykorzystanie zainteresowań ucznia i zaspokojenie jego potrzeb rozwojowych. Ich użyteczność widać między innymi w integralnym działaniu nauczycieli i uczniów, wspólnie realizujących programy edukacyjne, współpodmiotów procesu edukacji, w toku którego formułują, generują, dobierają i ustalają cele i zadania edukacyjne, organizują warunki ich realizacji, dobierają ku temu środki i sposoby.

Swobodne teksty, drukarnia i gazetka szkolna – podstawą do nauki języka ojczystego

Swobodny tekst jest wypowiedzią dziecka wolną od jakiegokolwiek narzucania tematu czy formy. Różni się od typowego wypracowania szkolnego w zakresie tematu – dowolny; formy wypowiedzi – dowolna, zależna od funkcji, zgodna z intencją autora; źródła wypowiedzi – własne przeżycia, potrzeba komunikowania się; motywacji – swobodny tekst pisze się, bo chce się coś zakomunikować innym; oceny – zespół ocenia tekst, najciekawszy zostaje wybrany do dalszej pracy; wykorzystania – źródło różnorodnych ćwiczeń językowych oraz podstawa rozwijania zainteresowań.

Swobodny tekst może być punktem wyjścia do dalszej swobodnej ekspresji teatralnej, pantomimicznej, plastycznej, technicznej, muzycznej, ruchowej. Może również przyczynić się do rozwijania zainteresowań, pogłębienia tematu, a czasami powoduje podjęcie przez dziecko głębszego, bardziej szczegółowego zajęcia się jakimś zagadnieniem. Na początku każdego działania znajduje się zawsze jakiś pomysł, przeżycie, potrzeba dziecka. Ważne miejsce zajmuje również uważna obserwacja. Oznacza ona poznawanie dzieci i ich potrzeb: czym się zajmują, gdzie potrzebują wsparcia, co jest dla nich ważne. Nauczyciel musi reagować na indywidualne potrzeby swoich uczniów, wykorzystywać i rozwijać ich pomysły i zainteresowania. Swobodny tekst ma również walory *diagnostyczne*: na podstawie swobodnego tekstu łatwo rozpoznać zaległości i braki w opanowaniu materiału programowego. W naturalny sposób określamy poziom sprawności językowej dziecka, różnorodność zainteresowań oraz zakres posiadanych przez nie wiadomości i umiejętności; *terapeutyczne*: uczeń, komunikując innym własne przeżycia, realizuje potrzebę kontaktu, znajduje pomoc w rozstrzygnięciu swoich problemów, wyzwala się z niekorzystnych napięć psychicznych.

Różnorodne formy ekspresji – podstawowa forma wychowania estetycznego

Poprzez twórczość artystyczną dzieci wyrażają swoje uczucia, wyobrażenia i przekazują swoją wiedzę. Ekspresja artystyczna stwarza równocześnie sprzyjające warunki dla rozwoju emocjonalnego i społecznego dziecka, doskonalenia jego procesów poznawczych oraz ćwiczenia zmysłów i motoryki. Dodatkowo wzbogaca ona osobowość dziecka, jest okazją do samopoznania i samokształcenia, daje niepowtarzalną okazję do doświadczania radości z tworzenia oraz cieszenia się efektem swojej pracy. Proponuję zatem następujące formy aktywności twórczej: działalność plastyczną, ekspresję muzyczną, twórczość literacką, ekspresję ruchową. Proponując pracę w grupach, stwarzamy dzieciom możliwość samodzielnego organizowania swojej pracy, doskonalenia umiejętności komunikowania się z innymi, inspirowania i wspierania się nawzajem, uczenia się od rówieśników. Dajemy im szansę stworzenia wspólnego dzieła, z którym wszyscy się identyfikują, którym wszyscy się cieszą.

Kompleks zainteresowań budują dzieci wspólnie z nauczycielem na podstawie demokratycznie wybranego swobodnego tekstu. Na podstawie tego wyboru dzieci formułują temat poszukiwań, a następnie decydują o przebiegu przedsięwzięcia

i jego zakończeniu. 4.1. Kompleks zainteresowań obejmuje kształtowanie wszystkich umiejętności. Zajęcia koncentrują się na aktywności badawczej, szukaniu odpowiedzi na pytania przy wykorzystaniu materiałów. Nauczyciel pomaga w przyswojeniu treści w trakcie omówienia lub dyskusji. Kompleksy zainteresowań są sposobem wspierania aktywnego, zaangażowanego i celowego uczenia się oraz rozwoju intelektualnego, a dla niektórych nauczycieli mogą stać się początkiem nowego, skuteczniejszego sposobu uczenia i zwracania baczniejszej uwagi na potrzeby ucznia.

Doświadczenia poszukujące – technika wyzwala w uczniach aktywność celową (w przeciwieństwie do aktywności adaptacyjnej). Elementem szczególnie charakterystycznym w uczeniu się tą techniką jest kartoteka *fiszek problemowych* (zwanymi również *poszukującymi*, *przewodnikami* albo *kartami pracy ucznia*), które zawierają pewną liczbę poleceń do wykonania w związku z określonym tematem, a także źródło informacji. Obok nich nieodzownym elementem *techniki doświadczeń poszukujących* są materiały dokumentacji źródłowej, tzw. klasowa biblioteka pracy, która obejmuje materiały wyczerpujące, rzetelne, należycie skatalogowane i w każdej chwili dostępne. Materiały źródłowe (fotografie, reprodukcje, widokówki, prospekty, filmy, przezrocza, płyty, materiały reklamowe itp.) są gromadzone przez nauczyciela i jego uczniów.

Planowanie pracy, samokontrola i samoocena. Poniedziałkowy poranek jest czasem organizacyjnym, dzieci wprowadzane są w tematykę tygodniowej pracy zgodną z nauczycielskim planem dydaktycznym. Jest to informacja o omawianych zagadnieniach, a także prezentacja oczekiwań nauczyciela – co powinien uczeń wiedzieć i umieć na koniec tygodnia. W trakcie omawiania celów mogą pojawić się pomysły od dzieci, wówczas możemy rozszerzyć ich zakres o sugestie. Dzieci wybierają odpowiedzialność (obowiązki klasowe). Tych kilka stałych elementów wprowadza rutynę, dzięki czemu uczniowie czują się bezpiecznie, bo mają świadomość intencyjności i celu działań. Dzieciom młodszym nauczyciel przedstawia zadania do wykonania, omawia je z nimi, a także prezentuje dostępne materiały i pomoce. Wybrane zadania uczniowie nanoszą na kartę aktywności. Mogą wybierać temat indywidualnie lub zespołowo. Praca samodzielna powinna odbywać się każdego dnia. W czasie realizacji zadań tygodniowych uczniowie na bieżąco mogą określać, w jakim momencie osiągnięcia celów się znajdują, które już osiągnęli, a jakie jeszcze przed nimi. Gdy uczniowie samodzielnie radzą sobie z zadaniami, przez cały czas pracy indywidualnej wykonują zaplanowane aktywności. Kiedy jednak napotykają problem, wiedzą, kiedy i od kogo mogą uzyskać pomoc. Podczas pracy mogą korzystać z dostępnych materiałów pomocniczych: instrukcji, książek, albumów. W czasie realizacji zadań uczniowie cały czas powinni swobodnie przemieszczać się po sali, by zebrać materiały potrzebne do wykonania zadań. Uczniowie są współtwórcami procesu zdobywania wiedzy. Dzięki umożliwieniu im dokonywania wyborów i podejmowania

decyzji są zmotywowani do pracy. Podczas piątkowej narady następuje prezentacja wykonanych zadań i samoocena. Dodatkowo dzieci uzupełniają grafik osiągnięć.

Samokontrola i samoocena. Rozwijanie samokontroli uczniów i indywidualizacja zadań dostosowanych do ich zainteresowań i możliwości rozwojowych mogą być zorganizowane z wykorzystaniem fiszek – kart pracy indywidualnej ucznia. Fiszki, ukierunkowujące pracę ucznia w zakresie uczenia i rozwijania myślenia, wywodzą się z koncepcji Nowego Wychowania i progresywizmu.

Fiszka autokorekcyjna jest to karta z zadaniami, które mają charakter „zadania dla ciebie”, ponieważ poziom trudności jest dostosowany do możliwości rozwojowych ucznia. Zadania są interesujące dla dziecka, przyciągają je formą, treścią, adekwatnym zakresem wymagań. Ich dobór ze względu na poziom trudności jest ważny – nie są zbyt łatwe, ale też nie są zbyt trudne; jeśli będą zbyt trudne, uczeń przyjmie postawę (strategię wycofywania się): „nie potrafię”, „nie zrobię tego sam”, „nie umiem”. Fiszka zawiera także informację dotyczącą samokontroli wykonania pracy. Ważne jest, aby instrukcja wykonania zadań była zredagowana komunikatywnie, w jasny i precyzyjny sposób. Są różne rodzaje fiszek. Kartoteka fiszek autokorekcyjnych (samokontrolnych) składa się z kartoteki fiszek *Polecenie* i – odpowiednio – fiszek *Wykonanie*. Fiszki *Polecenie* zawierają zróżnicowane zadania (dotyczące wprowadzenia nowego materiału nauczania, utrwalenia umiejętności). Fiszka *Wykonanie* zawiera prawidłowo wykonane zadanie wraz z oceną poprawności.

Kartoteka ćwiczeń samokontrolnych wymaga od uczniów samodzielnej pracy, aktywizuje ich myślenie i odpowiedzialność za wykonywane zadania.

Fiszki autokorekcyjne są wykorzystywane przede wszystkim do indywidualnej pracy uczniów (indywidualizacji tempa, treści), rozwijania sprawności językowych (czytania, pisanie, ćwiczeń ortograficznych, gramatycznych) i kompetencji matematycznych.

5. Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Kluczowym czynnikiem w nauczaniu jest elastyczność, czyli uznanie, że dzieci uczą się w różnym tempie, a nauczyciele potrzebują umiejętności, aby w elastyczny sposób wspierać ich proces uczenia się. Praca z uczniami ze SPE powinna być prowadzona ze znajomością zasad działania odpowiadających charakterowi udzielanego wsparcia oraz z zastosowaniem reguł postępowania uwzględniających konkretne potrzeby edukacyjne ucznia (Marek, 2010). Włączanie ucznia z niepełnosprawnością do grupy sprawnych rówieśników należy starannie przygotować. Uczniowie powinni wiedzieć o niektórych trudnościach koleżanki lub kolegi, jego/jej możliwościach, o tym, kiedy powinni udzielać wsparcia. Nauczyciel musi wykorzystywać i kreować sytuacje, w których uczniowie mogą działać wspólnie. W zakresie edukacji włączającej należy powołać specjalistów wspomagających dla ucznia z niepełnosprawnością, włączyć całe środowisko klasowe w proces wychowawczy (umożliwić uczniowi niepełnosprawnemu naturalne relacje z rówieśnikami), organizować zajęcia warsztatowe, nastawione

na samokształcenie i samodzielność ucznia, budować jasne zasady i normy funkcjonowania w zespole dla wszystkich dzieci, prowadzić atrakcyjne zajęcia poprzez „działanie, przeżywanie, odkrywanie, tworzenie”, oceniać za wkład pracy, a nie efekty, bazować na czynnościach znanych i lubianych, zorganizować konsultacje w formie tutoringów (zbudowanie osobowej relacji z uczniem, rozpoznanie jego mocnych stron, nakierowanie ucznia).

Pracując z uczniem zdolnym z grupy SPE, należy poznać/zdiagnozować możliwości dziecka, na tej podstawie planujemy jego indywidualną drogę rozwoju. Proces dydaktyczny nauczyciel powinien organizować tak, aby było w nim miejsce na podejmowanie przez uczniów inicjatyw badawczych, obserwacji. Należy inicjować działania twórcze, stwarzać uczniom sytuacje wyboru zadań oraz przydzielać im role, np. asystenta, nawet umożliwiać im organizację konkursów szkolnych związanych z ich zainteresowaniami i pasjami, zachęcać i motywować uczniów do udziału w zajęciach pozalekcyjnych, prowadzić lekcje na kilku poziomach nauczania.

Powyższe propozycje pracy z uczniami ze SPE cechuje nastawienie na wewnętrzną motywowaną aktywność dziecka, preferowanie dyskusyjnych i zespołowych form pracy, stwarzanie okazji i warunków do wielozmysłowego poznawania rzeczywistości, różnorodność źródeł stymulowania aktywności dzieci. Propozycje kształtują również umiejętności przydatne na rynku pracy. Nauczyciel powinien wybierać narzędzia, techniki i metody pracy odpowiednie dla grupy uczniów, z którą pracuje. Dlatego też nie zostały podane gotowe rozwiązania, przedstawiono tylko różne propozycje.

VI. ROZWÓJ KOMPETENCJI KLUCZOWYCH I ICH PRZYDATNOŚĆ NA RYNKU PRACY

Proponowane metody i techniki pracy mają wpływ na rozwój kompetencji kluczowych i kształtowanie umiejętności przydatnych na rynku pracy:

- Świadome używanie języka jako narzędzia porozumiewania się między ludźmi, wyrażania siebie, opisywania rzeczywistości. Poprawne pisanie w języku polskim.
- Prezentowanie i argumentowanie własnego punktu widzenia oraz wysłuchiwanie innych i branie pod uwagę ich punktu widzenia.
- Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób; dostrzeganie możliwości wyrażania własnych emocji i uczuć poprzez twórczość.
- Korzystanie z nowych technologii komunikowania się, poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł; opanowanie technik i umiejętności posługiwania się różnymi narzędziami.
- Planowanie działań własnych i przyjmowanie odpowiedzialności za ich przebieg i wyniki; racjonalne gospodarowanie czasem.
- Ocena postaw i postępowania własnego i innych zgodnie z przyjętymi normami i systemem wartości uniwersalnych.
- Kontrolowanie własnych działań i elastyczne reagowanie w obliczu zmiany; radzenie sobie z niepewnością i złożonością.
- Organizacja samodzielnego uczenia się i przyjmowanie odpowiedzialności za własne kształcenie; dokonywanie samooceny i samokontroli swojej pracy; realizacja postawionych sobie zadań.
- Odczytywanie wykresów, tabel, diagramów; posługiwanie się dokumentami i przechowywanie ich.
- Rozwiązywanie problemów poznawczych; wykorzystywanie doświadczeń i łączenie różnych elementów wiedzy.
- Dokonywanie obserwacji zjawisk i zdarzeń oraz uchwycenie zależności funkcjonalnych między nimi.

Pracując aktywnymi metodami, uczeń będzie mógł stawić czoła wszystkiemu, czego w przyszłości się spodziewa i czego dzisiaj nie jest w stanie przewidzieć; będzie przygotowany na funkcjonowanie w nieznannej przyszłości i na niespodziewane zdarzenia.

VII. OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Jednym z istotnych zadań oceniania jest dostarczenie informacji o tym, jakie umiejętności uczeń już opanował, z czym sobie doskonale radzi, a jakie umiejętności wymagają dalszego doskonalenia (Kopik, 2010: 283). Poniższe zalecenia dotyczą również uczniów ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi. Ocena pełni taką samą rolę u wszystkich uczniów i ma charakter motywacyjny, wspierający oraz informacyjny. Aby ocena miała aspekt motywacyjny, powinna być pozytywna, jawna i jasna oraz uwzględniająca aspiracje ucznia. Wspierająca rola oceny polega na uwzględnianiu postępów ucznia, jego indywidualności (zarówno zdolności, jak i trudności). Informacyjne zadanie oceny polega na dostarczaniu uczniowi i rodzicom bądź opiekunom informacji o postępach w nauce oraz byciu punktem odniesienia do rzeczywistych możliwości ucznia.

Przy ocenianiu ucznia ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi zawsze należy oceniać za jego osobisty wkład i zaangażowanie w naukę w perspektywie jego możliwości. Ocena powinna pełnić funkcję motywacyjną, by w ten sposób korygować działania ucznia i podnosić jego samoocenę.

Program zaleca uwzględnianie następujących elementów w ocenianiu:

Zachowanie ucznia: wkład pracy dziecka, zaangażowanie w wykonanie zadania, aktywność w czasie zajęć szkolnych, inwencja, oryginalność wykonania zadania, samodzielność myślenia, respektowanie zasad współżycia społecznego i norm etycznych, inicjowanie działań dla dobra innych.

Osiągnięcia edukacyjne ucznia: poziom wiedzy o otaczającej rzeczywistości, postęp w opanowaniu wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań określonych w podstawie programowej, postęp w opanowaniu wiadomości i umiejętności w stosunku do indywidualnych możliwości edukacyjnych dziecka.

Ocena uwzględnia następujące sfery rozwojowe dziecka: pozyskiwanie informacji z różnych źródeł, czytanie ich, wykorzystywanie w różnych sytuacjach zadaniowych; słuchanie, mówienie, pisanie z zastosowaniem wiedzy o języku ojczystym (oraz obcym nowożytnym); wiedzę i umiejętności matematyczne; wiedzę o otaczającym świecie oraz umiejętności przyrodnicze; rozwój społeczny, emocjonalny i moralny – wiedzę i umiejętności społeczne (w tym związane z wyrażaniem emocji i uczuć w sytuacjach społecznych), a także związane z zachowaniami etycznymi, odnoszącymi się do moralności; rozwój artystyczny – wiedzę i umiejętności muzyczne, plastyczne, techniczne; rozwój fizyczny – sprawność fizyczną i wiedzę zdrowotną; wiedzę i umiejętności związane z obsługą komputera.

Źródła informacji: do oceny ucznia winny posłużyć różne źródła informacji, np. obserwacje, rozmowy, wywiady, ankiety, wytwory pracy dziecka. Należy systematycznie dokonywać analizy danych i na tej podstawie formułować ocenę oraz zalecenia

do pracy. Wskazane jest zapoznanie z oceną i zaleceniami zarówno uczniów, jak i rodziców. Ocena ucznia powinna odzwierciedlać jego dokonania, możliwości, postępy, cechy indywidualne oraz trudności. Bardzo ważne jest, by eksponować to, co dziecko już osiągnęło. System oceniania, który wspiera proces uczenia się, nie piętnuje uczniów ani nie skutkuje negatywnymi konsekwencjami dla uczniów. Ocenianie uwzględnia holistyczną perspektywę pomiaru postępów ucznia (opanowanie treści oraz behawioralne, społeczne i emocjonalne aspekty procesu uczenia się) i jasno określa jego następne etapy.

Rodzaje zalecanych ocen:

Wstępna ocena rozwoju ucznia i jego możliwości – diagnoza indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień dziecka rozpoczynającego naukę w klasie pierwszej, stanowi podstawę do zaplanowania działań dydaktyczno-wychowawczych i zapewnienia każdemu uczniowi maksymalnego rozwoju.

Ocena bieżąca (kształtująca) – informuje ucznia o jego postępach w nauce i zachowaniu, wskazuje aktualne osiągnięcia i funkcje, które należy usprawnić, zawiera element formułowania celów lekcji w języku zrozumiałym dla ucznia, ustalenia wraz z uczniami kryteriów oceniania (czyli tego, co będzie brane pod uwagę przy ocenie), pracy ucznia, stosowania efektywnej informacji zwrotnej, formułowania pytań kluczowych, zadawania pytań angażujących ucznia w lekcję, samooceny i oceny koleżeńskiej.

Ocena śródroczna – jest oceną redagowaną po pierwszym półroczu nauki, charakteryzuje zachowanie ucznia, opisuje efekty jego uczenia się, zawiera zalecenia do pracy w drugim semestrze.

Ocena roczna – ma charakter opisowy, stanowi syntetyczną informację o osiągnięciach ucznia kończącego edukację w danej klasie, uwzględnia poziom wiadomości i umiejętności z zakresu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego oraz wskazuje potrzeby rozwojowe i edukacyjne ucznia związane z przewyższaniem trudności w nauce lub rozwijaniem uzdolnień.

Końcowa ocena rozwoju ucznia i jego możliwości – diagnoza końcowa przeprowadzona w klasie trzeciej, pozwala zaplanować działania dydaktyczno-wychowawcze na kolejny etap edukacyjny ucznia.

Metody sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów: indywidualne planowanie pracy tygodniowej przez dziecko, samokontrola, karty pracy samodzielnej. Te ostatnie gromadzone w teczkach, zaopatrzone komentarzem nauczyciela, stanowią źródło informacji na temat umiejętności w zakresie określonych aktywności: polonistycznej, matematycznej, środowiskowej.

Ocenianie kształtujące – planowanie zajęć w oparciu o cele i podporządkowanie przebiegu zajęć osiągnięciu celu przez każdego ucznia; wstępna diagnostyczna ocena rozwoju i możliwości dziecka wstępującego do szkoły; „sprawności i arcydzieła”; księga życia; samoocena ucznia.

Dokumentacja szkolnych umiejętności dziecka: Teczki prac uczniów (kart pracy, prac plastycznych) – wszystkie dokumenty i prace dzieci nauczyciel powinien przechowywać i udostępniać rodzicom na każdym spotkaniu; arkusze obserwacji bieżącej – systematycznie oznaczamy na nich poziom osiągnięć uczniów oraz nanosimy ewentualne uwagi i spostrzeżenia; karta osiągnięć ucznia – raz na dwa miesiące wpisujemy poziom osiągniętych umiejętności ucznia.

Szczegółowe kryteria oceny osiągnięć edukacyjnych uczniów po klasie trzeciej to efekty określone w podstawie programowej. W części zatytułowanej „Treści kształcenia i oczekiwane osiągnięcia uczniów” znajdzie nauczyciel dodatkowe kryteria oceny, również po klasie pierwszej i drugiej. Należy pamiętać, że uczniowie różnią się tempem rozwoju i nie wszyscy w tym samym czasie opanują umiejętności określone w poszczególnych edukacjach.

VIII. EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacja wstępna – poprzedza proces kształcenia lub jest stosowana na jego wstępnym etapie – ma sprawdzić poziom rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych oraz zakres wiadomości i umiejętności, np. orientację w schemacie ciała i przestrzeni, umiejętność czytania, znajomość liter drukowanych małych i wielkich, rozwój językowy. Narzędzie: arkusz do notowania spostrzeżeń przez nauczyciela.

Bieżąca ewaluacja: obserwacje i spostrzeżenia nauczycieli podczas badania osiągnięć uczniów. W przypadku niesatysfakcjonujących osiągnięć uczniów nauczyciel będzie mógł na bieżąco podjąć decyzję o wprowadzeniu zmian, np. dodaniu lub usunięciu pewnych metod/technik pracy, zrezygnowaniu z treści wykraczających poza podstawę.

Całościowa ewaluacja programu będzie badała zmiany w postawach, umiejętnościach i wiedzy, które zaszły w czasie realizacji programu oraz, co najważniejsze, czy zostały zrealizowane cele programowe. Podstawowym narzędziem do zbierania powyższych danych będą ankiety, wzbogacone o wywiady swobodne i obserwacje z zajęć oraz analizę wytworów pracy uczniów. Kontekstem dla wyników ewaluacji będą wyniki testu diagnozującego i ankiety przeprowadzane na początku roku szkolnego.

BIBLIOGRAFIA

- Brudnik Edyta, Moszyńska Anna, Owczarska Beata, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, cz.1*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000.
- Dakowska Maria, *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2001.
- Dąbrowski Mirosław, *Pozwólmy dzieciom myśleć*, CKE, Warszawa 2008.
- Freinet Celestyn, *O szkołę ludową*, Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1976.
- Kędra Marzena, *Organizacja przestrzeni uczenia się*, 2015. <https://chlebiroze.wordpress.com/2015/04/21/organizacja-przestrzeni-uczenia-sie/>, dostęp 15 grudnia 2018 r.
- Klus-Stańska Dorota, *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2010.
- Kopik Aldona, *Oceniać dla dobra ucznia*, [w:] Marek Elżbieta, Łuczak Joanna, *Diagnoza i terapia psychopedagogiczna w edukacji dziecka*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2010.
- Koźlińska Irena, Olszewska Elżbieta, *Z dzieckiem w świat wartości*, Świat Książki, Warszawa 2007.
- Kryk Gabriela, *Samokształcenie w edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo PWSZ, Racibórz 2009.
- Marek Elżbieta, *Analiza programów edukacji wczesnoszkolnej w kontekście diagnozowania i wspomagania rozwoju dzieci*, [w:] Marek Elżbieta, Łuczak Joanna, *Diagnoza i terapia psychopedagogiczna w edukacji dziecka*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2010.
- Mikina Agnieszka, Zając Barbara, *Jak wdrażyć metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*, Impuls, Kraków 2006.
- Ochendusko Julian, *Planowanie pracy dydaktycznej nauczyciela*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1998.
- Więckowski Ryszard, *Pedagogika wczesnoszkolna*, WSiP, Warszawa 1995.
- Zbróg Zuzanna, Kaleta-Witusiak Małgorzata, Walasek-Jarosz Barbara, *Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*, Staropolska Szkoła Wyższa, Kielce 2013.
- Żylińska Marzena, *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.

Marzena Kędra – dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej Cogito w Poznaniu, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej. Posiada III stopień specjalizacji zawodowej, tytuł Honorowy Profesora Oświaty. Przewodnicząca Krajowego Zespołu Koordynacyjnego Polskiego Stowarzyszenia Animatorów Pedagogiki C. Freineta. Autorka i realizatorka wielu programów oraz innowacji pedagogicznych, autorka ponad 40 publikacji z zakresu pedagogiki wczesnoszkolnej, w tym między innymi programów kształcenia „Umysły przyszłości”, „Doświadczenie świata” oraz „Ścieżki edukacyjne opracowane metodą projektów dla klas I–VI szkoły podstawowej – przewodnik metodyczny”, „Jak latać bez skrzydeł”, „Razem z dzieckiem”, „Włączanie rodziców w edukację dzieci”, „Wychowanie moralne i obywatelskie”. Autorka, organizatorka i uczestniczka wielu konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. Jej dwa programy nauczania do edukacji wczesnoszkolnej otrzymały I nagrodę w konkursie ORE na modelowe programy nauczania. Autorka i realizatorka kilkunastu projektów grantowych. Uhonorowana tytułami „Nauczyciel Roku 2012”, „Ambasador innowacyjnych idei i praktyk pedagogicznych”, „Dyrektor Roku 2010”.